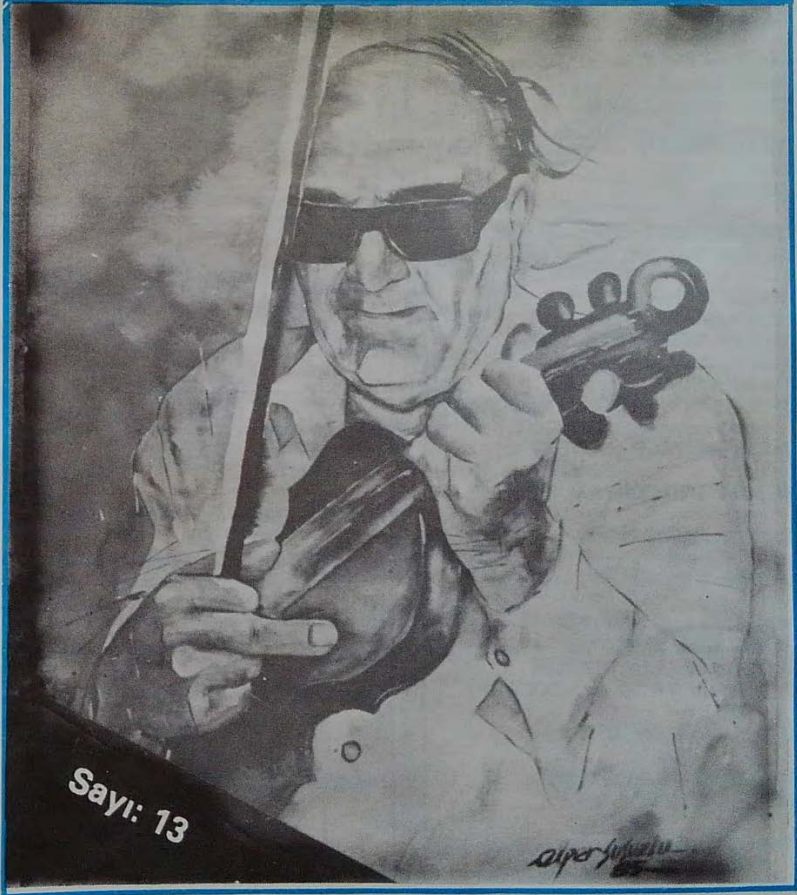

Halkbilimi

HALK SANATLARI DERNEĞİ YAYINIDIR

Halkbilimi

HALK SANATLARI DERNEĞİ YAYINIDIR

89/1 YIL:4 SAYI:13

MART 1989
YILDA DÖRT SAYI YAYINLANIR

SAHİBİ: ERTAN OSMAN

YAZI İŞLERİ SORUMLUSU:
KANI KANOL
TUNCER BAĞIŞKAN

YAZI KURULU:
ENGİN ANIL
MEHMET BİRİNCİ

TEKNİK İŞLER SORUMLUSU:
SEMRA YALÇIN

YAYIN KURULU:
ALİ NEBİH
HASAN EKMEKÇİ
ŞENOL SAMER
HİLMİ VUDALI
DERVİŞ ÇOMUNOĞLU

PİKAJ-MONTAJ: HAS-DER

DİZGİ-BASKI: ORTAM OFF-SET

EDERL.....1250 TL

ABONE:

KIBRIS.....5000 TL
TÜRKİYE.....6000 TL
İNGİLTERE.....10 STERLİN
AVUSTRALYA.20 AVS.DOLARI

YAZIŞMA ADRESİ:

P.K 199 LEFKOŞA-KIBRIS
MERSİN-10 TÜRKİYE

TEL:020-76276 (Akşam,18.00-21.00)
020-35870 (Mesai Saatleri)

ÖN KAPAK:

Mehmedali Tatlıyay'ın Portresi
Alper Susuzlu'nun Çalışması
(Ahmet Ö. Şenol'un Koleksiyonundan)

ARKA KAPAK:

Kıbrıs Türk Gölge Oyunundan
suretler.
(Mehmet Ertuğ'un Koleksiyonundan.)

İÇİNDEKİLER

Okurlara.....	1
Short summary of the contents.....	2
Engin ANIL	
Has-Der Kültür-Sanat Ödülü aldı.....	3
Karşılaştırma yöntemiyle Kıbrıslı Türk ve Rumlarda Ortak İnanç ve uygulamalar.....	4-20
Tuncer BAĞIŞKAN	
Kıbrıs Meyhane Kültürü.....	21-29
Zekâi ALTAN	
Haberler.....	30-32
Hilmi VUDALI Derviş ÇOMUNOĞLU	

Okurlara

Değerli Okurlar,

Hepinize bir kez daha merhaba diyerek, bu yılın ilk sayısıyla, karşınızdayız yine. Geçtiğimiz yıl son sayımızda da belirttiğimiz gibi, dergimize abone sayısını artırabildiğimiz ölçüde, dergimiz yayın yaşamında aksama olmayacaktır.

Derneğimiz bu yıl yine, çok yoğun bir program ile yeni çalışma yılına başlamıştır. Dergimizin son sayfasında vermekte olduğumuz etkinlik haberlerinde programımıza aldığımız etkinlikleri yıl boyunca sizlere duyurmaya çalışacağız. Fransa'dan büyük bir kuruluşun davetlisi olarak katılacağımız bir aylık turne, programımızın en önemli etkinliği olacaktır. Ayrıca, tüm zorluklara karşın, yapmaya çalıştığımız uluslararası folklor kongresi, bu alanda bir aşama olacaktır.

Derneğimizde geçmişte de duyurduğumuz gibi, sayfalarımız bu alanda araştırma yapan herkese açıktır. Çalışmalarını yayınlamak isteyen araştırmacılar şahsen veya mektupla derneğimize başvurarak bu konuda bilgi alabilirler.

Değerli okurlar, abonelerimizden bazıları, dergilerimizin ellerine geçmediğinden yakınıyorlar. Bu konuda bizler elimizden geleni yapıyoruz. Postaya verilen dergilerimiz, nedendir bilemiyoruz, bazen abonelerimize ulaşmıyor. Bu durumda, zaman geçirmeden bizlere başvurulara eksik sayılarını tamamlamaya çalışıyoruz. Elimizde olmayan nedenlerle ortaya çıkan bu aksaklıklardan dolayı abonelerimizden özür diliyoruz.

Short Summary of The Contents

Engin ANIL

In the readers section as usual the editors committee is giving a brief information about the activities of our society.

In the article "Has-Der receives the culture and Art award offered by Turkish Bank", we give a general account of the award Turkish Bank of Nicosia has been giving annually to those association or people who have been successful in the past year's activities. Our association received the first prize in the folk dancing and the third in the folk songs competition which was held in Antalya for the first time. Also we have been publishing the "Folklore Magazine" for the last three years. For these reasons this year the award was shared between Has-Der and the famous poet and author Nevzat Yalçın.

We publish the last part of the research made by Tuncer Bağışkan about the common Beliefs and practices between Turkish and Greek Cypriots, which he had presented at the Sixth Folklore Symposium organised by Has-Der.

We publish another research from the 6th Folklore Symposium. This is a research made by Zekâi Altan named "Cypriot Drinking Culture".

In the news section we give a general information about the cultural activities our association has organised or taken part in. We give information about the cultural night organise by "North Cyprus Cultural Association and the activities held by our group like the "Tale reciting competition" among the elementary school children. Also we give more information about the educational Lectures on folklore, music rehearsals by our pop-folk group, and the night organised by GÜSAD (Güzelyurt Art Association). We also announce the publishing of a new folklore research and collection book "Tezler and Sözler I" by Mustafa Gökçeoğlu.

The important news is that an international Cultural Festival is going to be organised in North Cyprus in June.

Has - Der Kültür - Sanat Ödülü Aldı

Milli Eğitim ve Kültür Bakanı Salih
Coşar Dernek Başkanımız Kani Kanol'a
ödülü verirken.

Kuzey Kıbrıs'ın önde gelen bankalarından birisi olan Türk Bankası'nın, her yıl geleneksel olarak verdiği yılın Kültür-Sanat ödülü, bu yıl derneğimize verildi. Yazar Nevzat Yalçın ve derneğimiz arasında paylaşılan ödül 1,500.000.-TL ve ödül plaketinden oluşuyor.

Yıllardır Halkbilimi alanında yaptığımız başarılı çalışmalar ve özellikle üç yıldır çıkartmakta olduğumuz "Halkbilimi" isimli dergiyle birlikte, geçtiğimiz yıl 1. Uluslararası Antalya Halk Şarkıları ve Oyunları Festivali'nde düzenlenen yarışmada kazanılan bir birincilik ve bir de üçüncülük ödülleri dikkate alınarak verilen Kültür-Sanat ödülü, derneğimiz üyeleri arasında büyük bir sevinç yarattı.

Milli Eğitim ve Kültür Bakanı Salih Coşar'ın ödül töreninde yaptığı konuşmada yıllardır HAS-DER'in büyük özverilerle sürdürdüğü folklor çalışmalarının Kıbrıs Türk Folklorunun ortaya çıkartılmasına büyük katkıları olduğunu

söylemesi ve jüri üyelerinin çok isabetli bir karar verdiklerinden söz etmesi tüm dernek çalışanları arasında memnunlukla karşılandı.

Meclis Başkanı Hakkı Atun ve TC Büyükelçisi Ertoğrul Kumcuoğlu'nun da katıldığı ödül töreni için düzenlenen kokteylde küçük bir gösteri sunan derneğimiz, dramatize oyunlarımızdan Bıçak Oyunu ile Ortak ve Elek oyunlarından bir bölüm sergiledi.

Ozan Z. Fikretoğlu, Cevdet Çağdaş, Bekir Azgın, Fikret Özgün ve Fikret Demirağ'dan oluşan jürinin oybirliği ile aldığı karar sonrasında düzenlenen ödül töreninde ödülü dernek başkanı Kani Kanol'a, Milli Eğitim ve Kültür Bakanı Salih Coşar verdi.

İlk kez bu yıl bir derneğe verilen Türk Bankası Kültür-Sanat Ödülü geçtiğimiz yıllarda resim, şiir gibi sanat dallarında çalışan kişilere ve tiyatro alanında ise Lefkoşa Belediye Tiyatrosu ile Devlet Tiyatrolarına verilmişti.

Karşılaştırma Yöntemiyle Kıbrıslı Türk ve Rumlarda Ortak İnanç ve Uygulamalar *

3

Tuncer BAĞIŞKAN

8. Büyülerle ilgili inanç ve uygulamalar

Büyünün, yapan ile yaptırana arasın-da bir sır olarak kalması gereği büyü-cü tarafından yaptırana telkin edildiğinden (veya en azından bu tür işlemlerin yapılmasının toplum tarafından hoş karşılanmaması nedeniyle gizli tutulması tercih edildiğinden) bu alanda araştırma ve derleme yapanların havli zorlandıklarını belirtmek isterim. (108)

Biz sadece Kıbrıs Türk ve Rum toplumdaki büyü konusunu ele alıp irdeleyecek olursak, tesbit ettiğim büyülerin şu amaçlara yönelik olduğu söylenebilir:

- Sevgi ve muhabbet büyüleri
- Evinin terkeden eşini evine döndürmeyi amaçlayan büyüler
- Şeytanları uzaklaştırmak için yapılan büyüler
- Hırsız saptamak için yapılan büyüler
- Birinin ölümünü amaçlayan büyüler
- Birinin dirlik ve düzenini bozmayı amaçlayan büyüler
- Birinin mahalleyi veya ülkeyi terketmesini amaçlayan büyüler

MEZAR TOPRAĞIYLA YAPILAN BÜYÜLER

Eskiden Kıbrıslı Türkler ile Rumlar arasında en yaygın büyü çeşidi mezar toprağı ile yapılandı. Salı günü ölen bir kişinin mezar toprağıyla büyü yapılması halinde bu büyü'nün çok

etkili olacağı inancı Rum ve Türklerde yaygındı. Bu tür büyüler sadece kadınlar tarafından yapılmakta ve yapan kadınlar ise "Cazzi" veya "Cazzi Garısı" olarak anılmaktaydı. Eskiden Kıbrıs'ta bu şekilde büyü yapan birçok kadın vardı. Ancak eskiden yapılan bu uygulama'nın halen yapıldığını söylemek isterim. Ben sadece Girne'deki "Kör Elengu" diye bilinen bir Rum kadını ve Türk olan Evdimli E---, Lefke'li---F---, Lefkoşa'lı B--- Hasan'ın M---'in isimlerini saptayabilmiş bulunmaktayım. Bunların dışında Luricina (Akıncılar) (2kişi), Limasol, Galatya (Mehmetci), Kale Burnu (2 kişi) ve Lefkoşa gibi yerleşim birimlerinde de bazı kişilerin varlığı bilgime getirilmiştir.

Salı günü mezarlıktan toprak alma yöntemi uzun bir uygulamayı gerektirirdi. Ancak bunlardan hangilerinin Rumlar tarafından uygulandığını, hangilerinin uygulanmadığını bilmediğimden bu konuda detaya inmeyeceğim. Ancak genel kaide Salı günü gece yarısından sonra büyü yapacak kişiler anadan doğma soyunurlar, uzun bir kamaşa at gibi binerler, saçlarını darmadağın ederler, ağızlarına bir mum yakarlar ve at gibi kişneyerek mezarlığa giderlerdi. Mezarlıktaki Salı günü ölen bir ölünün mezar toprağı aldıktan sonra bu toprak büyü yapılacak kişinin evine sacanulurdu. Bu uygulamaya ile karı ile kavranın arasında bir soğukluk gireceği-

* Bu yazı, 6. Halkbilimi Sempozyumuna sunulan bildirinin son bölümüdür.

(108) Araştırmalarım sonuçlanmadığı için, bazı mahzurlarından dolayı, konuya ilişkin kaynak kişilerin isimleri verilmeyecektir.

ne ve bu çiftin ayrılacağına inanılırdı. Bu uygulamadan murat edilen şey, ölü kişinin bu dünyadan ayrıldığı ve bu dünyadan soğuduğu gibi iki çiftin de birbirlerinden soğumaları ve ayrılma- larıdır.

Eskiden böyle büyüleri yapan kadınla- ra çok fena gözle bakılırdı. Böyle bir kadının gece yarısı yollarda veya me- zarlıkta yakalanması halinde bütün mahallenin erkekleri toplanarak kadını تنها bir yerde teker teker cezalan- dırırılar , bir daha böyle birşey yapma- masını tembih ederler ve ondan sonra evine yolladırlardı. Eğer böyle bir kadını bir tek erkek yakalarsa cazzi kadın bu adama para ve altın teklif eder ve mutlak surette o adama teklif edilen para ertesi gün verilir.

TABUT TOKUŞTURMA BÜYÜSÜ

Bu daha ziyade ölüleri gömen cami hocaları ile popazlarının yaptığı bir büyü çeşidiydi. Geçimlerini ölü göm- mekle sağlayan papaz ile hocalar, buldukları yerleşim biriminde uzun süre ölüm olmazsa bu büyüye baş vu- rurlardı. Gece yarısı mezarlığa gidile- rek pahl çağrılır ve iki tabut birbi- rine tokuşturulur veya tabutların alt kısmına elle vurulurdu. Böyle yapılın- ca o yerleşim biriminde bir kişinin öleceğine inanılırdı. Eğer bir köyde sık sık ölüm olursa köy hocası veya köy papazının tabut tokuşturduklarına inanılı- rırdı. Gudi köyünün rum papazının böyle bir işlemi yaptığının tesbit edil- diği söylenmektedir.

KİLİSE TOPRAĞI BÜYÜSÜ

Bazı kiliselerden toprak alınıp birinin evine atılması halinde o kişi- nin öleceği, oturduğu mahalleyi veya ülkeyi temelli terkedeceği inancı hem Türklerde ve hemde Rumlarda yaygın- dı. Türkler ile Rumlardan bu amaçla ortaklaşa kullandıkları iki kilise saptanabilmiştir. Lefkara'da aynı nitelikte bir kilisenin rumlar tarafından kulla-

nıldığı saptanmış olmasına karşın, Türk- ler tarafından kullanılıp kullanılmadığı şimdilik saptanamamıştır (109)

Saptadığım kiliseler şunlardır: Magosa'da surlar içindeki "Sürgüncü" diye anılan "Ayios Georghios Xorinoz" veya "St. George the Exiler" kilisesi. Eskiden komuşusu ile kavga eden ka- dinlar, komşusunun mahalleyi terk- etmesi veya ölmesi için kilisenin toprağından alırlar ve o kadının evine atarlardı. Evine toprak atılan kadının mahalleyi en geç bir yıl içinde terk- edeceğine veya o kadının bir yıl içinde öleceğine inanılırdı.(110)

-Yukarı Arodez'deki Ayios Kelandi- on kilisesi de Türkler ile Rumlardan tarafından büyü amaçlarıyla ziyaret edilir- di.Bu kilisenin içinde halk tarafından Ay Ağabi (Ayios Agabitos) ile Ay Misidi (Ayios Misidicos) diye bilinen yan yana iki taş lahid vardı. Bunlardan ilki sevgiyi, diğeri ise nefreti simgeler- di. Birinin sevgisini kazanmak isteyen- ler gece olunca kiliseye gidip Ay Ağabi denilen taş lahidin üzerini kazı- yarak biraz toz alırlar ve o kişinin evine serperler veya su bardağının içine koyup o kişiye bunu suyla içirir- lerd. Eğer iki kişinin arasının açılması (soğukluk yaratmak) istenmesi halin- de aynı şekilde Ay Misidi'nin lahidin- den biraz toz alıp o kişinin evine serpi- lirdi. (111) (K.K.249)

GÜNLÜK MUSKASI

Rumların şeytani uzaklaştırmak için yaptıkları "günlük" isimli mezdekiye benzer bir buhurları vardır. İsmi yaz- mamam kaydıyla bana incelemem için muska veren kaynak kişiden aldı- ğım muskayı açtığında muskaman için- den "Günlük" buhuru ile "Bubitsi"

(109) Rupert Gunnis, Historic Cyprus, Nicosia, 1973, s.100

(110) aynı eser, s. 321; George Jeffery, aynı eser, s. 347

(111) aynı eser, s.177

veya "Bubukşâ" denilen bir kuşun başı ile gagası çıkmıştır. Dolayısıyla "Gün-lük" denen buhurun şeytanları uzaklaş-tırıldığı inancının Türklerde de olduğu tesadüfen öğrenilmiş olmaktadır.

HIRSIZLIĞIN (HIRSIZIN) TESBITİ

Evden kaybolan herhangi bir şeyin kimin tarafından çalındığını veya alındığını bulmak için Türk ve Rum kadın-larının ortak bir uygulaması vardı. Önce hırsızlığı yapması olası kişilerin isimleri saptanırdı. Sonra tekerlek gibi yere konan kalburun tahta kısmı-na açık bir makas sokulurdu. Kalbu-run iki tarafında karşılıklı iki kişi durur ve işaret parmaklarını makasın sapının altına koyarak kalburu hava-ya kaldırırlardı. Bu sırada daha önce hırsızlığı yapması olası kişilerden birini-nin adı üzerinde durularak "eğer bunu Mustafa yaptı ise bu kalbur dönsün" denilerek aşağıdaki sözler söylenirdi. Eğer kalbur dönerse o eşyayı o kişi-nin çaldığı anlaşılırdı. Eğer kalbur dönmezse 3 aynı işlem saptanan diğer isimler için de yapılırdı. Kalbur havaya kaldırılınca şu sözler söylenirdi: (K.K.270, 211)

Tercümesi

Medon Bavlo	Bavloynan
Medon Bedro	Bedroynan
Eneşsaando	Almadılar
Medon Bavlo	Bavloynan
Medon Bedro	Bedroyla
Eşsaando	Aldılar

9. Yağmur Duasıyla ilgili inanç ve uygulamalar

Kıbrıs adasına "Yeşil Ada" adının yakıştırılması olmasına karşın dönem

dönem kuraklıklar geçirmiş ve bu kuraklıklar toplu göçlere ile salgın hastalıklara neden olmuştur.

Tüm varını yoğunu tarım ve hay-vancılığa bağlayan Kıbrıs insanının yağmursuzluk ve aşırı yağmurla gelen afet veya kuraklıklara karşı manevi güç-lerden yardım dlenmeleri ve bu doğ-rultuda bazı uygulamalar içine girmel-eri tek seçenekleriydi. Afet ile kurak-lık yıllarının acılarını belleklerinden silemeyen insanlarımız oğünleri felâ-ket yılları olarak tüm canlılığıyla anımsamaktadırlar.

Kıbrıs'ta yağmur duası uygulamala-rı aşırı yağmur ile yağmursuzluk za-manlarında gerçekleştirilirdi. Kıbrıs'taki Türk, Rum ve Maronitlerin değişik dini inançlarından kaynaklanan farklı yağmur duası uygulama yöntem-leri vardı. İngiliz sömürge döneminde Türklerin yağmur duaları tamamen Anadolu etkisini taşımaktaydı. (112) Bunun da nedeni, zaman zaman Türkiye'den Kıbrıs'a gelen hoca, vaiz ve dini ki-taplara yorumlanmaktadır. Çağlar boyu Anadoluyla ilişkisini sürdürmüş olan Kıbrıs adasının bu tür kültür ilişkile-rine açık olduğu bilinmektedir. Daha genel konuşmak gerekirse Kıbrıs ada-sının çağlar boyu değişik ulusların idaresinde bulunmuş olması nedeniyle çevre kültürlerinden etkilenen ve bu kültürleri etkileyen bir ada olma özel-liğini asırlarca korumuştur.

Yukarıda söylediğim gibi Kıbrıs'ta Türkler tarafından yapılan yağmur duaları tamamen Anadolu'daki yağ-

(112) Prof. Pertev Nallı Boratav, 100 so-ruda Türk Folkloru, s.138-142; Doç. Dr. Orhan Acıpayamalı, "Türkiye'de yağmur Duası ve Psiko-sosyal metodla İncelenmesi", A.Ü. Dil Tarih, Coğrafya Fakültesi Dergisi, cilt xxi, sayı. 1-2, Ocak-Haziran, 1963, s. 1-39

mur dualarının bir benzeriydi.

Rumlar ile Maronitler ise daha değişik bir uygulama içindeydiler. Ancak bazı bölgelerde Türkler, Rumlar ve Maronitlerin birlikte ve/veya ayrı ayrı gerçekleştirdikleri yağmur dualarında inanç ve uygulama farklılıkları ortadan kalkmaktaydı. Yağmur dualarındaki tek amaç; yağmurun yağması için herhangi bir yağmur duasının yapılmasıydı. Bu uygulama Türk, Rum veya Maronitlerin yaptığı şekilde olabilirdi. Çünkü yağmursuzluktan kırılan insanlar için dini ayrılıklar veya diğer ayrıntılar önemsizdi.

Derleme çalışmalarında saptadığımız Kıbrıslı Türk, Rum ve Maronitlerin yağmur duasına ilişkin ortak inanç ve uygulamaları şöyleydi:

- Kıbrıs'lı Türk ve Rumlar siyah kargaların "Yağmur Kargası" olduğuna inanırlardı. Bu kargaların gökyüzünde kümelenerek ağlamaları veya bu şekilde doluşmaları yağmur istediklerine veya yağmur yağacağına yorumlanırdı. (K.K. 183, 184, 275)

- Ay Yorgi (Kavaklı) köyünün Türk ve Rumları, Rum olan Komşu Mamonya köyüyle birleşerek Hoca Hüseyin Osman Efendi'nin başkanlığında Ay Yorgi Deresi'ne giderler ve dereye 40 düğümü (boğumlu) bir asma dalı gömerlerdi. (K.K.263)

- Dohni (Taşkent) köyünün Türk ve Rumları köy içindeki kiliseye ait AHNA BAHÇA veya BERVOLA'NIN HARMANI denen yerde toplanarak iki saata yakın yağmur duası yaparlardı. Bu tören sırasında Rumlar Banaya (Meryem Ana) ikonunu ellerinde taşırlardı. Türkler Meryem Ana olduğu için bu ikona saygı duyarlardı. (K.K.254,255)

- Dohni (Taşkent) köyünün Türk ve Rumları Hocaların başkanlığında (Uzun Hoca, Şerif Hoca ve Mulla Dayı Hoca) Arçiez'den denize giderler ve denize taş atarlardı. (K.K.255)

- Livadya (Sazlıköy) köyünün Türk ve Rumları birleşerek ve -çocukları da yanlarında olduğu halde ağlaşarak Kumyalı denizine (Koma Tou Yialou) giderlerdi. Deniz kenarında üzerine dua okudukları taşları denize atarlardı.(k.k.201)

- Kazafana (Ozanköy) köyünün sakallı ve cübbeli hocası Hafız Mehmet Salih Efendi ile köy papazı anlaşarak köylülerle birlikte deniz kenarına giderler, her kes 40 adet taşa okuyup bunları bir torbaya koyarlar ve torbayı iyice bağladıktan sonra denize atarlardı. Torbanın iyice bağlanmayıp denizde açılması halinde tufan olacağına inanılırdı. (K.K.155)

- Yorgoz (Tepebaşı) Türkleri yağmur duasını Rumlardan ayrı olarak yaparlardı. Ancak Türkler de Rumların aynı amaçla kullandıkları Yorgoz ile Kormacit köyleri arasındaki Aya Mavri Harabe kilisesine gidip yağmur duasını orada yaparlardı. Türkler kiliseye gitmeden önce köy içindeki Hacı'nın Mezarı denen mezarın başında da yağmur duası yaparlardı. (K.K.177,179)

- Türk köylüler bazı Meryem Ana ikonlarının yağmur yağdıracağına Rumlar gibi inanırlar ve bu ikonlara saygı duyarlardı. Yazılı kaynaklardan tesbit edebildiğim kadarıyla Prodomos köyünün yanındaki Trikkukia Manastırında bulunan TRUKKİOTİSSA ikonu bunlardan biriydi. (113)

- Rumlar, Türklerin yaptığı yağmur dualarının etkili olduğuna inanırlardı. Bu nedenle Evdim Türklerinin Evdim Şehitliğine yağmur duasına çıkmaları için Bahna köyü rumları hocalara para verilerdi. (K.K.94)

- Gambilli (Hisarköy) Türkleri yağmur duasını köydeki Maronitlerden ayrı olarak yapmalarına karşın, yağmur duasını yaptıkları yer ile yağmur duası uygulamaları aynıydı. (K.K.175.176)

Köyün deresinde toplanan Türkler dereye taş ile üç boğumlu kemiş atarlardı. Yağmur duasının yapılmasından sonra eğer fazla yağmur yağarsa atılan taş ile kemişlerin kökleştiğine inanılır ve dereye atılan taş ile kemişler dreden çıkartılırdı.

- Türk ve Rum köylüleri, fazla yağın yağmurun durması ve denizden gelen burgacın evlerini tutmaması için evlerinin avlusuna kara saplı bir bıçak (Arapköy) veya eski bir balta (Timi köyü) atarlardı. (K.K.221)

10. İskele (Larnaka) Deniz Panayırı

Kıbrıslı Türk ve Rumlar, Paskalya Yortusundan 50 gün sonra müştereken "Deniz Panayırı" düzenlerlerdi. Rumlar bu panayıra "Gadaglizmo" ile "Pentacost", Türkler ise sadece "Deniz Panayırı" derlerdi. (K.K.58,282)(114)

Kıbrıs'taki İskele (Larnaka), Leymosun (Limasol) ve Baf kasabalarında ayrı ayrı bu kutlamalar yapılmış olmasına karşın, en görkemli olanı İskele'de yapılan "İSKELE DENİZ PANAYIRI" idi. (115)

Deniz Panayırının yapıış nedeni değişik kaynaklarda değişik şekilde yorumlandığından hangi amaçla yapıldığı kesinlikle bilinmemektedir

- Nuh Tufanı kutlamak (116) (K.K.282)
- Güzellik Tanrıçası Kıbrıslı Afrodit'in deniz köpüklerinden doğuşunu kutlamak. (117) (K.K.282)

- Adonis'in ilkbaharda yer yüzüne çıktığı günü kutlamak. (118)

Gerçekten kutlama amacı ne olursa olsun, kutlamaların çok tanrılı dinler döneminden yakın geçmişimize kadar geldiği söylenebilir.

Bugünde insanların birbirlerinin üzerlerine su serpiştirerek birbirlerini ıslatmaları adetti. Bu nedenle deniz veya dere kenarlarında toplanan insanlar bir

birlerini ıslatırlardı. Bugünde ıslanmayan veya ıslatılmayan kişilerin uğursuz bir yıl geçireceklerine inanılırdı.

Cuma günü başlayan kutlamalar üç gün devam ederdi. Deniz kenarında gafilifler (çadılar) kurular, şans oyunları oynatılır, köylüler maksıllarını (ürünlerini) satarlardı. Hatta bu panayırlarda satış yapmak için Suriye gibi değişik komşu ülkelerden gelen tüccarlar da panayırdaki ipekli kumaşlar, süs eşyaları, halılar ve benzeri eşyalar satarlardı. (119)

İskele Deniz Panayırının (veya deniz panayırlarının) en önemli özelliği Kıbrısın sosyal yaşantısına renk katması ve kültürel etkinliklerin burada sergilenmesiydi. Panayırdaki güzellik yarışması, şiir yarışması, şarkı yarışması, dans yarışması, yağlı direk yarışması, su topu yarışması, atışma (Çattizmada-Beydari-Beydis) yarışması, kaval yarışması gibi yarışlar yapılırdı. Bunların yanısıra istisnasız olarak herkesin kayıklarla deniz gezintisine çıkması adetti. Bu nedenle ençok para kazanan kayıkçıları olurdu.

Osmanlı döneminde deniz kenarındaki Türk evleri fenerlerle süslenir ve kutlamaların baş seyircisi olan Osmanlı Paşası da yapılan etkinlik ile faaliyetleri balkonundan izlerdi. (120)

(114) Sir Harry Luke, Cyprus-A portrait and An Appreciation, Great Britain, 1957, s. 27

(115) İskele Deniz Panayırıyla ilgili bir çalışma başlatmış bulunmaktayım. Bu çalışmalarda kutlamaların Anadolu'yla ilgileri de araştırılacaktır.

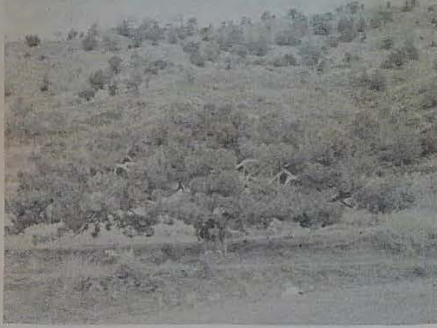
(116) Michael and Hanka Lee, Cyprus, United States, 1973, s.116

(117) Kevork K. Keshishian, Romantic Cyprus, Nicosia-Cyprus, 1972, s.147-148

(118) Robin Parker, Aphrodite's Realm, Nicosia, 1962, s. 243

(119) Maria Paraskevopoulou, Resarches into the Traditions of the popular religious feasts of Cyprus, Nicosia-Cyprus, 1982, s.70

(120) aynı eser, s.70

Biladan (çınarlı) köyündeki Niğet ağacı
(Değirmi Çam)

11. Ölümle ilgili inanç ve uygulamalar

Kıbrıs'taki ölü kültlerini araştırırken Rumlara ait yeterli kaynak temin edemeyeceğimi biliyordum. Repertuvarımda Kıbrıs Türk ölü kültürüyle ilgili hayli zengin malzeme bulunmasına karşın Türk ve Rumların inanç ve uygulamalarını belirli sınırlar çerçevesinde yapmak durumunda kaldım. Bu ise diğer konularda olduğu gibi eksikliklere ve kısmen de olsa sakıncalara neden olabilmektedir. Ancak yine de konunun ilklığı ve kaynak kişiler ile kaynak kitaplara dayandığı dikkate alınırsa eksiklikler dışındaki sakıncaların giderildiği söylenebilir.

Türk, Rum ve Maronitler arasında yapmış olduğum derleme çalışmalarıyla, kaynak kitaplarda ölü kültürüyle ilgili saptadığım ortak inanç ile uygulamalar şu şekilde özetlenebilir.

ÖLÜM ÖNCESİ

- Yıldız kayması bir kişinin ölümüne (öldüğüne) yorumlanırdı. Kıbrıs'taki bu

inancın M.S 1426 yılında da var olduğu öğrenilmektedir. (121)

- Rüyada bir ölünün rüya sahibine konuşması, veya ona çağırması veya rüya sahibinden bir şey alması, rüya sahibinin öleceğine veya başına büyük bir felâket geleceğine yorumlanırdı. Buna karşın rüya sahibinin ölüye konuşması ve ölünün konuşmaması iyi tutulurdu. (K.K. 128,129,183,211,242)

- Genellikle Türk ve Rumlar ölmeden önce ölüm hazırlığı yaparlardı. Mezarlıktaki yerlerini ayırıp buraya gömülmelelerini vasiyet ederler, bazıları kendi mezarlarını kazarlar, tabutlarını yaptırırlar, kefenlerini (rumlar bu kefeni Nioli derler) hazırlarlardı. (K.134,138,180)

- Eskiden kilise ile cami avlularına gömü yapmak bir adetti. Türkler cami avlularına, Rumlar ise kilise avlularına gömülürlerdi. Bu, tanrının evine yakın olmakla tanrıya da yakın oluna-cağı inancından kaynaklanmaktaydı.

(K.K.128,129)

- Bir kişinin öleceğinin anlaşılması üzerine o kişiyi yataktan alıp yere yazılan bir pataniye, kumaş veya hasır üzerine yatırılırdı. Yere yatırılan kişinin başı gümbatiya, ayakları ise gündoğuya bakardı ki rumlar buna "Negriga" derlerdi.

(122) (K.K. 131,26,32,84,88,110,175,163, 165,177,195,212,227,231)

- Can çekişen bir kişinin ağzına su damlatmak veya dudaklarına pamukla su sürmek Türk, Rum ve Maronitlerin adetiydi. Bu uygulama ölecek olan kişinin öte dünyaya susuz gitmemesi inancıyla yapılırdı. (K.K.180,128,129)

- Bir kişinin öleceğinin anlaşılması üzerine ona okuması için bir okumuş çağırılırdı. (Türkler Hoca; Rumlar ile Maronitler papaz). (123)

(121) Ruppert Gunns, Historic Cyprus, s.265

(122) Dr. D. Stylianou, aynı eser, s.240

(123) aynı eser, s.240-241

- Uzun süre can çekişip ölmeyen birinin, birini beklediğine ve o kişi gelmeden can çekişenin ölmeyeceğine inanılırdı. Eğer o kişinin ölecek olanı ziyaret edememesi halinde can çekişen kişinin üzerine o kişinin fotoğrafının konması adetti. (K.K.12,128,129,180, 204)

ÖLÜM ANI

- Gözleri açık ölen bir kişinin gözleri arkada kaldığına inanılırdı. Bu nedenle gözleri kapatılır, ağzı ise bağlanırdı.(124)(Rumlar ölünün gözleri ile ağzının açık kalması halinde içine şeytan gireceğine de inanırlardı ki bu inanç Erzurum ile Çubuk'ta da vardı. Ancak bu inanç Kıbrıs Türkleri arasında şimdilik saptanamamıştır).(125)

- Ölen bir kişinin ölüm anından 40'ına kadar geçen süre içerisinde uç aydan gün alırsa, arkasından çoklarının öleceği inancı Türk ve Rumlarda yaygındı. Türkler buna "Üç aydan çekme" rumlar ise "DRİMİNİS" derlerdi. Ölümüne önlemek için ölü için kazılan mezarın içine üç boğumlu asma dalı atılması Türk ve Rumlarda adetti.(K.K. 6 77,98, 106, 117, 124,251,128, 129, 151. 175)

Bu uygulama ölümlerin asma dalının üzerindeki boğumlar (düğümler) gibi düğümlenmesini, yani ölümlerin son bulmasını amaçlamaktaydı. Aynı uygulama, yağmur duasında toprağa veya denize 40-41 boğumlu (düğümlü) asma dalı gömülerek de yapılırdı.

Rumlar ayrıca bu amaçla mezara bir parça mermer de atarlardı. (K.K.128, 129). Türkler ise bazı yerlerde mezara anahtar atarlardı. (K.K.217). Bunun yanısıra Türklerin bazı ölümlerin avcına taş ve para koydukları saptanmış ise de uygulamanın hangi amaçla yapıldığı öğrenilememiştir. (126)

- Ölen bir kişinin üzerine özellikle golonyayı dökülmesi adetti.(K.K.128,129)

-Rumlar ölümlerini genellikle yıkamadan gömmelerine karşın, (127) (K.K.128,129) bazı yerlerde ölümlerini gömmeden önce

Türkler gibi ılık suyla yıkadıkları öğrenilmektedir.

- Bir gece evde bekletilecek olan Türk ve Rum ölümlerinin üzerine beyaz bir çarşaf örterler ve bunun da üzerine, şeytanın yanaşmaması için ağzı açık bir makas (Türkler siyah saplı bıçak da) korlardı. (128)

-Aileden birinin ölümüyle çok acılı günlerin başlangıcı olan ölünün gömülme gününde, ölü ailesinin kadınları çiğlik-karlar atarlar, dövünürler ve kafiyeli beyitler söyleyerek ağlarlardı. (129) (K.K.128,129)

- Ölüm anından sonra evdeki ölüye ait fotoğraflar ters çevrilir veya üzerleri bir bezle örtülürdü. (130) (K.K17) (İslam inançları yorumcuları bunun fotoğraf veya biblo olan yere melayekelerin gelmeyeceği şeklinde yorumlamakta iseler de kanaatime göre ölünün fotoğrafını görüp aynı acıyı sürekli tatmamak için böyle bir uygulama yapıyordu).

- Türk, Rum ve Maronitler ikindiden sonra ölen ölümlerini bir gece evde bekletirler ve odasında sabaha kadar mum, kandil ve buhur yakarlardı. O gece hiç uyumadan ölüyü beklerler ve özellikle üzerinden kedi atlamasına dikkat ederlerdi. Türkler ve Rumlar, ölünün kedi tarafından atlanması halinde naletleneceğine veya öte dünyada cazı olarak kalkacağına inanırlardı. (Yaygın Türk ve Rum inancı)(131) (K.K. 128,129)

(124) aynı eser, s.241

(125) Prof. Dr. Sedat Veyis Örek, Anadolu Folklorunda Ölüm ,s.44-45

(126) Archduke Louis Salvator, Levkosiā The Capital of Cyprus, s.s.63

(127) Dr.D. Stylianou, aynı eser, s.241

(128) Oğuz Yorgancıoğlu Halk Bilim Sempozyumları, s.64

(129) Dr. D. Stylianou, aynı eser, s.241

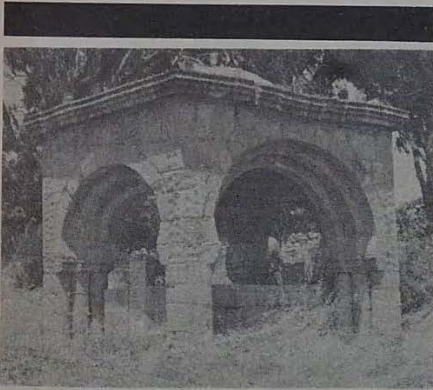
(130) aynı eser, 241

(131) aynı eser, 241

- Ölü bir gece evde bekletildiğinden ölünün oda kapısı ardına kadar açık bulundurulurdu. Bu Türk ve Rumların yaygın bir adeti idi (132) (K.K.14,146, 172,268) (Türkler, yer yüzüne o gün melayekelerin indiğine ve o gece ölünün odasına girip çıktıklarına inandıklarından ölünün oda kapısını açık tutarlardı.)

- Ölünün yanına girebilecek kötü ruhları ölüden uzak tutmak için ölünün odasında zeytin yaprağı tütsüsü yapılırdı. (133) Bu uygulamanın Türkler tarafından da yapıldığı tesbit edilmektedir. (K.K.94,128,129,146,133,138,151, 138,153,211) Ayrıca odada kurutulmuş lazmaların dallarından tütsü yapılması adeti de vardı. (K.K.193,228,128, 129)

- Ölüm haberi duyulunca evlerdeki testilerdeki suların dökülmesi Türk ve Rumların adeti idi. Azrailin ölünün canını aldığı kılıcı bu sulara yıkadığı inancıyla bu uygulama yapılırdı. (Yaygın inanç)

Balalan köy mezarlığındaki İSTİLEOFİS isimli rum yapıcı ustası tarafından yapılmış Türbe.

ÖLÜNÜN (CENAZENİN) MEZARA TAŞINMASI

- Cenaze evden tabutla çıkarken ve evlerin önünden geçerken ölünün serinlemesi veya arkasından başka birini de almaması için cenaze alayının arkasından su dökülmesi Türk ve Rumlarda adetti. (134) (K.K.2,133,117,201,193,229, 211,231,241,250,53,79,138,139,239,215, 251,258,263,266,268,271,237). Bu uygulama yapılırken Türk veya Rum ayırımı gözetilmezdi.

- Cenaze alayı evlerin önünden geçerken ev sahipleri ölüyü buhurlarlardı. (K.K.94)

- Türk ve Rum kadınlar cenazenin en arkasından yürürler ve mezarlığa da girip ölünün defnedilmesini seyrederdiler. (Bazı Türk köylerinde kadınların cenazeye gitmeleri günah sayılırdı.)

- Cenaze alayı kapıların önünden geçerken kapılar ardına kadar açılır ve bu kapılar ölü gömüldükten sonra kapatılırdı. Evlerin kapılarının kapalı tutulması halinde evlerinin kapılarının ölü evindeki gibi kapanacağına, yani kendi evlerinden de ölü çıkacağına inanılırdı. (135) (K.K.216,251,270)

- Ölü, baş öne ayaklar arkaya gelecek şekilde mezarlığa taşınması gereği vardır. Bu halen Türkler, Rumlar ve Maronitler tarafından dini bir zorunluluktur. Ölüye hizmet etmek sevap sayıldığından tabutu taşımak için herkes yarış ederdi. Bu nedenle tabutu taşıyanlar sık sık değiştirilirdi.

(132) aynı eser,241

(133) Türk ve rumların karma olduğu bazı köylerde zeytin ağacından kesilen dallar türk-ler tarafından kiliseye verilir ve 40 gün kilisede kaldıktan sonra alınıp tütsü amacıyla kullanılırdı.

(134) Dr. D Stylianou, aynı eser,s.241

(135) Bazı Türk köylerinde cenaze geçerken evlerin kapılarının kapatılması adeti vardı.

- Cenaze alayı mezarlığa giderken yol ayırımlarında durur ve burda dua edildikten sonra cenaze alayı veniden yürüyüşe geçerdi. (K.K.128,129,131,96,95 92,117,138,137,134,133)

- Cenaze alayının önünden yürüyen papaz ve hocalar arkalarına bakmazlardı. Karpaz bölgesinde Rum cenaze alayının önünde yürüyen ve elinde su ile yağ testisi tutan kişi de arkasına bakmazdı. Bu gibilerin arkalarına bakmaları halinde cenazeye katılanlardan birinin kısa bir süre sonra öleceğine inanılırdı. Bu adet Türkler ve Rumlar arasında yaygındı. (136)

- Öten kişi genç bir kadın ise tabutunun üzerine gelinliği konur ve bu gelinlik kadınla birlikte gömülürdü. (K.K. 182,120,177,182)

- Cenaze alayı mezarlık kapısına gelince giriş kapısının iki yanında iki dul kadın (veya biri yenge diğeri yaşlı bir kadın) durdurulurdu. Eğer cenaze rumsa, iki kadının birinin elinde bir zeytin tabağı, diğerinin elinde ise dilimli ekmekek tabağı bulunurdu. Eğer cenaze bir Türke aitse bunların ellerinde birer buhurdanlık bulunurdu. (K.K.3)

DEFİN

- Türk, Rum ve Maronitlerde ölü gömülürken başın batıya ve ayakların doğuya gelecek şekilde gömülmesi adettendir.

- Eskiden Türk ve Rum zenginleri tabutla; fakirler ile kimsesizler ise tabutsuz gömülürlerdi. Türk ve Rumlarda tabutla gömme bir zenginlik işaretiydi. Bir ölü tabutsuz gömülecekse tabut Cami ve/ veya kiliseden ödünç olarak alınmakta, mezarlık başında Rum ölüsü kefen gibi bir çarşafa sarılmakta, mezara indirilmekte ve tabutun işi bitince alındığı yere iade edilmekteydi. (137) (K.K.128,129,5,61,11, 94,268,133, 138,51,77,193,228)

- Mezardan çıkan toprağın ölünün hakkı olduğuna inanıldığından ölü mezara konduktan sonra mezardan çıkan toprağın hepsi mezarın içine atılırdı. Dolayısıyla mezarların üstü tümsek olurdu. (K.K.128,129,271,244)

- Mezarın dibini düzdü. Mezarın baş tarafına başın içine konması için mihrap şeklinde küçük bir oyuk açılırdı. Ölü mezara indirilince yere düz olarak yatırılır, başı mihrap içine sokulur ve başının altına yastık vazifesi gören toprak veya tezek konurdu. (K.K.213, 271,1,47,10,9,14,44,73,18,28,39,111,23,90, 134,155,184,219,175,147,v.s v.s) Bu mezarların şekli MS 5-6. y.y'a tarihlenen ve İstanbul'da çok bulunan Bizans dönemi "İÇİ ANTROPOİD TAŞ LAHİDLERİ"nin tekne kısmına benzerlik göstermektedir. (138). Bu lahidlerin ölünün başının içine konduğu bir mihrap ve başın dayandığı taştan bir yastığı vardır. Dolayısıyla Kıbrıs'taki bu mezar şeklinin bu tür lahidlerden etkilendiği düşünülebilir görülmüştür.

- Kıbrıs Halk bilminde izleyebildiğimiz en eski mezar şekli ağzı mertek, tahta, döven, kepçik, kapı veya pencere kanadı ile silme olarak kapatılan fırın şekilli içi boş mezarlardır. Rumlar bu tip mezarlara (muhtemelen dua etmeleri için) papazları gömerlerdi. Ölen papaz bir sandalyeye oturtulup bağlanır, eline bir incil verilir ve sandalyeye birlikte mezara indirilir. Mezarın ağzı silme olarak kapatılırdı. Türk inançlarında ise ölünün sorusunu verdiğinde kalkıp oturacağı ve namaz kılacağı inancı olduğundan mezarların bu

(136) Dr. D. Styllanou, aynı eser, s.241

(137) Mustafa Haşim Altan, Belgelerle Kıbrıs Türk Vakıflar Tarihi, Cilt 2, s.789

(138) Dr. Nuşin Asgari ve Dr. Nezih Fıratlı, "Üç geç Antik Mezar", Arkeoloji ve Sanat, yıl, 1, sayı, 3, İstanbul, 1982, s.12, fig.9-11

şekilde yapılması tercih edilirdi. (K.K. 164,4,161,10,31,36,37,163,147,109,106,120 175,184,109,98,31,53,32,38,73,234,189, 235,3,184,102,255,259 v.s)

- Türkler, Rumlar ve Maronitlerde, ölü mezara indirildikten sonra mezara ilk üç kürek toprağı hoca veya papaz atardı. (K.K.106,3184,139,134,131,126,113)

- Rum ölüleri mezar içine yatırılınca kürek baştan ayaklara hareket ettirilirken küreğin ağzına yağ dökülürdü. Böylece kürekteki yağla ölü yağlanmış olurdu. Türklerde ölüye yağ dökme adeti olmamasına karşın, mezar üzerine su dökülürken kürek yukarıdaki şekilde kullanılarak mezara su dökülürdü. (K.K.185)

- Türkler, Rumlar ve Maronitler mezara toprağı el veya kürekle atarlardı. Mezarın içine üç kürek toprak atan kişi küreği ters çevirip (yüzüğü) yere kor ve toprak atacak olan diğer kişi küreği yerden alıp mezara toprak atardı. Bu genel bir uygulamaydı ve "Ölümler son olsun" "Ölüm küreğin ağzı gibi kapansın" anlamına gelmekteydi. (K.K.128,129,87,83,2,9,139)

- Ölüyü gömdükten sonra mezarın tümseğinin değişik yerlerine taş konur ve bazı köylerde ise bu taşlar 40 gün sonra kaldırıldı. (K.K.128,129, 131,244). Bazı yerlerdeki Türk ve Rum mezarlarının üzerine konan taşların dışında, mezarların etrafı moloz taşlarla halka şeklinde çevrilidir. (K.K.183,184, 185)

- Mezarların tümseği üzerine konan taşların köpek ve tilkilerin yeni mezarları açıp ölüleri yemelerini önlemek için bir tedbir olduğu ve taşların bu amaçla mezarın üzerine konan çalılırları bastırıldığı söylenmektedir. (139) (K.K.184,163,151,131,80,180)

- Mezarların üzerine Mersin, Lazmarın ve Festikan dallarının konması iyi tutulurdu. (140) (K.K.128,129,117,256, 184,212,235,241,228,9,165,229,215,241, 242,94,112,229,133,121,122)

- Bazı Türk mezarlarının baş taşlarının büst şeklinde plastik olarak işlendiği görülmektedir ki bu uygulama Balalan ve Yeşilköy Türk mezarlıklarında tesbit edilmiştir. Bu adet Poli'deki

Yeşilköy (Ay. Antronikos) Türk mezarlığının büst şekilli mezar taşı.

(139) Mezarlar üzerine konan taşların 40 gün sonra kaldırılmasının dini bir inanca dayalı olup olmadığı saptanamamıştır.

(140) Bazı yerleşim birimlerindeki Türkler, festikanın şeytanın sildiği, şeytanın teri veya şeytanın teni olduğu inancıyla bu çiçeği mezara koymazlardı. (Bunlar deha ziyade hocaların telkinleri olduğu söylenir)

rum mezarlarının önüne konan ve üzerine "geldim gördüm geçtim" yazılı büstlerde de görülmektedir. İslam inançlarına ters düşen bu uygulamanın etkileşimle Türklere geçtiği söylenebilir. (141)

- Türk ve Rumlar tarafından mezarlığa getirilen su testilerinin (saksı, su kabağı, Andulya, Andilya, Kefki) kullanıldıktan sonra mezarın başucunda kırılması ve parçalarının mezarın üzerinde bırakılması adetti. (142) (K.K.244,257, 137,222). Bu uygulamanın ölü amaçlarıyla kullanılan eşyaların ikinci bir kez kullanılmasının iyi tutulmaması inancından ileri geldiği kaynak kişiler tarafından ifade edilmiştir. Kıbrıs'ta yapılan arkeolojik kazılarla açığa çıkarılan antik mezarların "Dromos" denilen yollarında ve giriş kapılarında bu tür testi kırıklarına çokca rastlandığından, bu uygulamanın antik çağlardan günümüze gelen bir adete dayandığı tahmin edilebilir görüşümdedir.

DEFİN SONRASI

- Cenazeye hizmet edenlerin merasim sonrasında mezarlıkta hemen ödenmesi adetti. (K.K.128,129,47,81,119,98,100, 103,165)

- Mezarlıktan çıkanların başka birinin evine misafirlğe gitmeleri iyi tutulmazdı. Mezarlıktan çıkanlar sadece ölü evine giderlerdi. Eve gelenler ise ölü'nün ağırlığını üzerlerinden atmak için hemen yıkanır ve mezarlıkta giydikleri elbiseleri değiştirirlerdi. (K.K.180, 129,128,271,73,139,172,v.s v.s)

- Mezarlıktan çıkanlar doğru ölü evine gidip orda hazırlanan yemekleri yerler ve ondan sonra evlerine giderlerdi. (143)

- Ölünün canı için belirli günlerde (özellikle 13ve 40'ında) çörek veya yemek yapıp dağıtmak adetti. Yemekler yapılırken yemeklerin tek sayılı olmasına (1,3,5 ve 7) dikkat edilirdi. Eğer çörek dağıtılsa her eve bir çörek verilirdi. (K.K.128,129,174,245,106,

211,213,215,221,222,137,138,121,124,130, 117,119,228,v.s v.s)

- Türk, Rum ve Maronitlerin ölünün odasına üç gece ışık yakmaları adetti.(144) (K.K. 180,128,129) Bazı yerlerde bu adet 40 gündü. (K.K. 164, 225,237,133, 106,60,43) Bu adet ölünün evini ziyaret ederken yolunu bulabilmesi ve kötü ruhlardan korunması inancından kaynaklanmaktaydı.(145) (Türkler evin karar-maması ve evi ziyaret eden ruhun ortalığı görmesi için bu ışığı yakarlardı.)

- Ölen bir kişinin ardından ölü ailesinin kadınları en az 40 gün siyah matem elbisesi giyerlerdi. Bu süre ölünün yakınlık derecesine göre uzatılırdı. Eğer ölen adam yaşlı ise geride kalan yaşlı karısı ölene kadar giydiği siyah elbiseyi üzerinden çıkartmazdı. Bu giyimde baş örtüsü, elbise, çoraplar ve ayakkabılar hep siyah olurdu. Eskiden bu, Türk, Rum ve Maronitlerin ortak inanç ve uygulamalarıydı. (K.K.128,129,180,217, 173,133,177,184,229,239,138,250,92,94,121 141,172,229,135,136,137,126,117,237) (Bazı Türk köylerinde siyah matem elbisesini rumların giydiği inancı olduğundan siyah matem elbisesi giyilmezdi.)

- Ölen kişinin elbiselerini gelip ziyaret edeceğine inanıldığından bu elbiseler üç gün süreyle evin dışında bırakılırdı. (K.K.128,129,126) Bu elbiseler üçüncü gün yıkanır ve iyi olanlar fakirlere dağıtılırdı. İyi olmayan ve üzerinden çıkanlar, arka arkaya ölüm olmaması inancıyla 40'ıncı günde yakılırdı. (K.K.128,129,130,121,122,124,235)

(141) Nevzat Yalçın, En eski en uzak,s.63-64

(142) Dr.D. Stylianou, aynı eser,s.241

(143) Dr.D Stylianou, aynı eser,s.241; M.İslamoğlu, Kıbrıs Türk Folkloru, s.65; O. Yorgancıoğlu, Kıbrıs Folkloru,s.50-51

(144) Mahmut İslamoğlu, Kıbrıs Türk Folkloru, s.66

(145) Dr.D. Stylianou, aynı eser, s.241

- Ölünün arkasından konuşmak, onu çekiştirmek, aleyhinde sözler sarfetmek günah sayılırdı. Ancak o kişi sağlığında birinin canını çok yakmışsa onun için sadece "Gittiği yerde hortlasın" denirdi. (K.K.128,129)

- Derleme çalışmalarında, rumlar gibi bir mezara birden fazla gömü yapıp yapılmadığı konusundaki soruma verilen 4 ayrı yanıt dışındaki yanıtlardan, Kıbrıs genelinde her mezara bir ölü gömülmesi adedinin benimsendiği saptanmıştır. Aynı mezara birden fazla gömü yapıldığına ilişkin aldığımız bilgiler şunlardır:

-Savaş zamanlarında şehitlerin aynı mezara gömülmesi

-Aynı yerde yananların aynı mezara gömülmesi (K.K.32)

-Vasiyet üzerine belirli aralıklarla ölen bir kadın ile kocasının aynı mezara gömülmesi (K.K.45)

-Aileden aynı gün ölen yaşlı bir kadın ile bir çocuğun, yaşlı kadının kucagında gömülmesi (K.K.94)

12. Deyimler, Atasözleri, Beddualar

- İğne ipliğe dönmek
- Havanda su dövmek
- Söz büyüğün su küçüğün(146)
- Balık baştan kokar (147)
- İslanmışın yağmurdan pakı yoktur (148)
- Aşağı tükürsem sakalım, yukarı tükürsem bıyığım (yüzüm) (149)
- Deliyi iş için gönder, arkasından da sen git (150)
- Şeker suya mı düştü? (Daha şeker suya düşmedi) (151)
- Rumlar:"Şıcanın kalmaya deliği yok, kabak sürükler"
- Türkler: "Tilkiyi deliğe sığmaz, guyruguna da gabak bağlar" (152)
- Rumlar: Sana söylerim kaynana, kızi sen işit"

Türkler: Kızım sana söylerim, gelinin sen anla" (153)

- Bir tarafta uçurum, bir tarafta dağ. Biz Türkler ayrıca " Bir taraf dağ, öbür taraf deniz" de demekteyiz.

- Rumlar: "Köylünün hiddeti kesesine zarardır"

Türkler: "Hiddetle (öfkeyle) kalkan zararlar oturur" (154)

- Zengin adam limona benzer, ne kadar çok sıkarsan o kadar çok suyu çıkar"

Türkler:"Limon gibisuyunumu çıkarcan?" ifadesi kullanılmaktadır

- Köpek yediği yerde öter (155) (Biz Türkler ayrıca "her horoz kendi çöplüğünde öter" deyimini de kullanırız)

-Ziligurti (zehir) çıkarsın (156)

-Mavro yerimo kalsın (157)

-Banukla çıkar (Rumcası Nafgalis banukla) (158)

-Allah da göstermesin (Rumcası:"O theos na min do diksi) (159)

-Bir parmağını ısırasın da on parmağın sızlasın (160)

-Başından beytanbal (Beytül mal) kalsın (161)

-İyi gün görmeyesin (162)

Karşılaştırmalar Dr. Demetrios Stylianou'nun yazısında yer alan deyim ve atasözleriyle yapılmıştır.(sayfa 246)

(146) Oğuz Yorgancıoğlu, Kıbrıs Folkloru,s.145

(147) aynı eser,s. 141; M. İslamoğlu, Kıbrıs Türk Folkloru, s.67

(148) Hasan R. Siber, Kıbrıs Türklerinin Tarihsel Folkloru,s.5

(149) Oğuz Yorgancıoğlu, aynı eser,s.146

(150) aynı eser, s.142

(151) aynı eser, s.139

(152) aynı eser, s.145

(153) aynı eser, s.143

(154) Hasan R. Siber, aynı eser,s.7

(155) Oğuz Yorgancıoğlu, aynı eser,s.144

(156-162) Mustafa Gökceoğlu, Tezler ve Sözler, Gençlik Merkezli yayını ,Lefkoşa, 1988, s.191.

KAYNAKÇA

- Adalı, Kutlu, Dağarcık, Beşparmak yayını, Lefkoşa, 1963
- Altan, Mustafa Haşım, Belgelerle Kıbrıs Türk vakıflar Tarihi, Cilt II, Kıbrıs Türk Vakıflar İdaresi Yayınları, Kıbrıs, 1986
- Bozkurt, İdil, "Mart Dokuzu", Halk Bilim, NO.87/4, Halk Sanatları Derneği Yayını, Lefkoşa Ekim, 1987
- Casson, Stanley, Ancient Cyprus, Methuen Co Ltd, London, 1937
- Cesnola, L.P.D., Cyprus: Its Cities, Tombs and Temples, Murray, London, 1877
- Clerides, Nearchos, "Traditional Festivals In Cyprus", Cyprus To-Day, Published by Public Information Office, Vol. VII, No:1, Nicosia-Cyprus, 1969
- Cobham, C.D Hutchinson, J.T., A Hand Book of Cyprus, London, 1904
- Cobham, Claude Delavaf, Excerpte Cypria, The Library Publications, Nicosia- Cyprus, 1969
- Davulcu, İbrahim, "İnsan Ömrünün Çeçitli Safhalarına ait Adet ve İnanışlarımız", Halk Sanatları Derneği (Has-Der) Halkbilim Sempozyumları, KKTC Turizm ve Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1986
- Erhat, Azra, Mitoloji Sözlüğü, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1972
- Gökçeoğlu, Mustafa, Tezler ve Sözler, Gençlik Merkezi yayınları, Lefkoşa, 1988
- Gunnis, Rupert, Historic Cyprus, Kemalüstem, Bro. Edition, Nicosia, 1969
- Hancıerlioğlu, Orhan, İnanç Sözlüğü, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1975
- Hill G.F, A catalogue of the Greek Coins In the British Museum, Bologna, 1964
- Hill, Sir George, A History of Cyprus, Vol.1, Cambridge, 1949
- İslamoğlu, Mahmut, Kıbrıs Türk Folkloru, Kıbrıs, 1969
- Jeffery, George, A Description of the Historic Monuments of Cyprus, Zeno Book Sellers publishers, London, 1983 (First published in Nicosia, 1918)
- Karageorghis, V., Cyprus Archaeologia Mvndi, Nagel publishers, Geneva, 1968
- Keçork, K. Keshishian, Romantic Cyprus, 14'th edition, Nicosia-Cyprus, 1972
- Lee, Michael and Lee Hanka, Cyprus, Unated States, 1973
- Luke, Sir Harry, Cyprus A Portrait and an Appreciation, London, 1955
- Magosa Bölgesi Müze ve Eski Eserleri, K.T.M. E.E. Sevenler Derneği Yayını, No:5, Lefkoşa, 1986
- Morton, H.V., In the steps of St. Paul, Methuen Co. Ltd, London, 1963
- Örnek, Prof. Dr.Sedat Veyis, Anadolu Folklorunda Ölüm(2. Baskı), A.Ü.D.T.C. Fakültesi Yayınları No:218, Ankara, 1979
- Papacharalambous, G., "Easter", Cyprus To-day, Published by Public Information Office, Vol VII, No:1 Nicosia-Cyprus, 1969
- Paraskevopoulou, Maria, Researches into the Traditions of the popular religious feasts of Cyprus, Nicosia, 1982
- Parker, Robin, Aphrodites realm, Nicosia, 1962
- Salvator, Archuduk Louis, Levkosia The Capital of Cyprus, Trigraph Ltd, London, 1983
- Saracoğlu, Erdoğan, "Kıbrıs'ta Doğumla İlgili Gelenek-Görenek ve İnançlar", III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Cilt IV, Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları No:86, Ankara, 1987
- Siber, Hasan Rifat, Kıbrıs Türklerinin Tarımsal Folkloru, Lefkoşa, 1983
- Styllianou, Dr. Demetrios, "A collection of the Traditions, Customs, Beliefs and Wisdom of the Peasantry of Cyprus", Romantic Cyprus, Published by Keçork K. Keshishian, Nicosia Cyprus, 1972
- Tascı, Yılmaz, Kıbrıs Ağzı Dil Özellikleri Lefkoşa, 1986

Traditional Craftsmen of Cyprus, Nicosia
Municipality Edition, 1982

Yalçın, Nevzat, En eski en uzak, Onel Verlag,
Halver (Köln), 1988

Yorgancıoğlu, Oğuz, Kıbrıs Folkloru, Magusa, 1980

Yorgancıoğlu, Oğuz, "I. Halk Bilim Paneli Bili-
dirisi", Halk Sanatları Derneği (Has-Der)
Halkbilim Sempozyumları, KKTC Turizm ve Kültür
Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1986

KAYNAK KİŞİLER

Kaynak kişil Künye Fişli No	Adı-Soyadı	Yaşı	Doğum Yeri
1	Münevver Kemal	62	Kazafana (Özanköy)
	Baha Hulusi	85	" "
2	Hüseyin Mulla Ahmet	73	Ağırdağ
3	Nurettin Zekai Altan	46	Luricina (Akıncılar)
4	Mustafa Gökçeoğlu	46	Gönyeli
5	Yusuf Akandere	76	Luricina (Akıncılar)
6	Mehmet Songur	65	" "
7	Cemal Emir Ahmet Ünsal	67	İstincö (Tabanlı)
9	Dudu Arapsoy	52	Limasol
10	Süreyya Salahi Kaba	70	Mora (Meriç)
11	Münevver Ahmet	70 (1919)	Lefkoşa
12	Ahmet Rasim Çorkez	67	Lefkoşa
14	Ayşe Hoca	100	Limasol
17	Şeyh Nazım Hoca	70(?)	Lefke
18	Ahmet İşilay	70	Lefke
23	Ahmet Fedal	72 (1917)	Girne
26	Suna Şukri Hacıçorba	43	Lefkoşa
28	Hasan Özalmış	65	Vreçça (Dağışan)
31	Mehmet Refik Talan	81	Lefkoşa
32	Hüseyin Karabacak	79	Çatoz (Serdarlı)
36	Hasan Palaz	40	Gönyeli
37	Cafer Müezzinoğlu	79 (1909)	Singrası (Gölibaşı)
38	Erol Özdemiraj	55	Kalavaç
39	Emine Behiç	60	Ayistat (Zeybekköy)
43	Zehra Tahsiner	78	Magosa
44	Havva Mehmet Reyhan	66 (1922)	Limasol-Lefkoşa
47	Ahmet Gürses	57 (1931)	Kasaba-Baf
50	Suzan Gürel	50	Lefkoşa
51	Mehmet Ömer Köse	80	Kazafana (Özanköy)
53	Nimetli Sekalli	75	Mandrez (Hamitköy)
59	Emine Ali Feyzi Agabey	76	Meladya (Malatya)
60	Ulviye Uğarsal	64	Lefkoşa
61	Saffet Hacıazmal	67 (1921)	Bodamya (Dereciköy)
68	Mehmet Derviş Mustafa	85	Girne
73	Fatma M. Muhiizim	71 (1917)	Mandrez-Ayana
77	Avkan Hüseyin Yusufgallıca	85	Templos (Zeytinlik)
79	Hırsiyi Müderris	80	Lapta

80	Ahmet Kamurođlu	68	Vasilija (Karşıyaka)
81	Hüseyin Özkarsulu	73(1915)	Vreçça (Dağışan)
83	Salih Aşkar	75(1913)	Lapta
84	Hasan Akansel	78	Abhor (Cihangir)
85	Pembe Konuksever	67	Blıadan (Çınarlı)
86	Lâîf Eraksan	56	" "
87	Salih Zeki Nazirođlu	69(1919)	Gonedra (Göndere)
88	Müsteyde Savaş	74	Gonedra (Göndere)
90	Ali Sener	77(1911)	Blıadanısa (Çamlıca)
92	Göksel Ersoylu	40(1948)	Kasaba-Baf
93	Mehmet Emin Emirođlu	58	Fota (Dağyolu)
94	Ahmet Hulusi Karamanođlu	75	Anoyıra (Taşlıca)
95	Hasan Raif Ada (Paia)	90	Kasaba-Baf
96	Sadiye Ada	70	" "
97	Kemal Hasan İkkin	60	Tahtagala-Lefkoşa
98	Salise Özveri	60	İstıno Tabanlı
100	Dervişe İbrahim	70	Lefkoşa
102	Elmazıye Ermanev	66	Aya (Dilekkaya)
103	Şaziye Arif	75	Lefkoşa
106	Naim Onbaşı	62	Sinde (İnönü)
109	Esat Ermanev	66	Magunda (Yakacık)
110	Celil Hasan	59	Avgolıda (Kurtuluş)
111	Teyfik Rifat Atun	67	Ovgoroz (Ergezi)
112	Emine Mustafa Atun	72	" "
113	Akile Mehmet	65	Kridhia (Kilitkaya)
117	Fatih Durmuş Arıoğlu	60	Komikebir (Büyükkonuk)
119	Durmuş İbrahim	82	Eftagomi (Yedikonuk)
120	Yücel Mıstıki	41(1947)	Galatya (Mehmetcik)
121	Meryem Ali Denker	76(1912)	Gallınoporni (Kaleburnu)
122	Tomris Ali Denker	35	" "
124	Adile Yakuş	70	Korovya (Kuruova)
126	Yunus Arif	72	Ayios Symeon (Artepe)
128	Bändelis Tavuşanıs	80	Rizokarpazo (Dip Karpaz)
129	Aleksandra Arfa Hacıbanayl	40	" "
130	Sadık Ahmet	82(1906)	Ay. Andronikos (Yeşilköy)
131	Cafer Yüzüğülen	64	" " "
133	Nahide Özkasırga	52	Koççına (Erenköy)
134	Mustafa Şerifođlu	58	Ay. Symeon (Artepe)
135	Aydın Ziya	33	Koççına (Erenköy)
136	Şakir Süreall	75	" "
137	İzzet Hüseyin Tanıl	80	" "
138	Resalye Ziya	60	" "
139	Cuma Sözkıran	78	Galatya (Mehmetcik)
141	Fezile Soğancılar	55	Ay. Andronikos (Topcuköy)
145	Feriha Fikri Akdağlı	65	Ayios Yakovos (Altınova)
146	Emine Emralli Ertan	83	" "
147	Hasan Menduh Erdal	70	Ortaköy
151	Osman Kerim Belet	51	Çatoz (Serdarlı)
153	Kamer Belet	49	" "

154	Şefkat Galip	58	Lefkoşa
155	Hilmi Kâmil	69	Kazafana(Ozanköy)
161	Hüseyin Ömer Gocaterzi	69	Gönyeli
163	Şerif Şişik	80	Aya(Dilekkaya)
164	Münibe Ekmecki	62	Afanya(Gaziköy)
165	Leman Karadeniz	58	Ağırdağ
166	Ali Karadeniz	67(1921)	"
169	Muharrem Cenker-	59	Limesol
170	Salih Kanat	65(1923)	Girne
171	Münür Antika	67	Girne
172	Hasine Beha	80	Kasaba-Baf
173	Mehmut Beha	84(1904)	Aynikola(Esentepe)
174	Halide Şahsoy	50	Polemitya
175	Emine Karaca	75	Gembili(Hisarköy)
176	Rasihä Reis	53	"
177	Meryem Birol	67	Yorgoz(Tepebaşı)
178	Faika Hüseyin Keyfiäla	68	"
179	Hüseyin Keyfiäla	68	"
180	Josef Hacı Rusos	73	Kormacı(Koruçam)
182	Şifa Abdulganı	37(1951)	Klepini(Arapköy)
183	Pembe Avcısoy	65(1923)	"
184	Üfüt Ali	82	"
185	Feriha Ali Poyrazoğlu	50	"
187	Mustafa Hacı Mehmet Ali	87(1901)	Melunda(Mallıdağ)
189	Ahmet Osman	60	Ergenkon
190	Ahmet Özerdem	61	Tena(Çakırlar)
192	Hasip Akarsu	35	Kurso(Akarsu)
193	Cemaliye Hasan	75	Evretu(Dereboyu)
194	Cemal Başdüdükcü	82	Ay İrini(Akdeniz)
195	Emine Aşık	66	"
197	Havva Karpuzcu	68	"
200	Mehmet Hoca	41	Ay Marlas(Sürpazar)
201	Ahmet Ali Rıza	58	Arnadhi(Kuzucuk)
204	Nezihe Hasan N. Mustafa	70	Abohor(Cihangir)
205	Pembe Mahmut Beyit	46	Hirsofu(Altıncık)
206	Cemaliye Mahmut Beyit	68	"
207	Mahmut Beyit	72	"
210	Reşat Ongan	73	Aynikola(Esentepe)
211	Nezihe Cavlit Ziya	62	"
212	Muhammet Keski	78	Sousklou(Susuz)
213	İbrahim Ethem	64	Ciyas(Ceylan)
214	Mustafa Batıbeniz	70	Arşimandrida
215	Mazlime Tahsin Koruçam	68(1920)	Merona(Uluçam)
216	Tahsin Hasan Koruçam	69(1919)	"
217	Fatma Selvillitepe	56	Anarida
218	Emine Ali	100	Elye(Doğancı)
219	Mehmet İsmail Yulaş	76	Yeroşibu
221	Derviş Naim	78	Timi
222	Aynur Şenadeli	55	Stavrogono(Aydoğan)

224	Ayşe Kemal Takatuka	48	Cıyas(Ceylan)
225	İsmet Alkan	35	Balikitire(Balıkesir)
226	Ayşe Ceylanlı	44	Gilanemeos(Esenköy)
227	Şerife Mulla	74(1914)	Eftagomi(Yedikonuk)
228	Ahmet Çelik	63	Platanisso(Balalan)
229	Aziz Hüseyin Oyhun	73(1915)	Yukarı Lefkara
230	Hasan Emiroğulları	86	Aplanda
231	Şerife Emiroğulları	75	"
232	Zehra Ekmekçi	40	Gonedra(Gönendere)
233	Raif Ekmekçi	43	İskele(Larnaka)
234	Sait Sayiner	82	Sandallar
235	Mehmet Muhtaroğlu	78(1910)	Aloda(ATıllar)
236	Mustafa Kemal Tahsildar	70	Aynikola(Esentepe)
237	Hatice Azizoğlu	64	Kalohorio(Vuda)
239	Dervişe Yusuf İskitsa	83	Aytottoro
241	Bilâl Özveli	65	Yerovasa-Aytottoro
242	Mülkiye Cemal	70	Kasaba-Baf
243	Sabriye Veysi Ünal	68	" "
244	Ahmet Bendari (Beter)	61	Soiskiu(Susuz)
245	Mustafa Hilmi	80	Piskobu(Yalova)
246	Hüseyin Fırat	42	Polemitya(Aş.Binatlı)
247	Hasan Cengiz	50	Nisu(Dizdarköy)
249	Fatma Osman	58	Y.Arodez(Kalkanlı)
250	Hüseyin Bayram Özmüezin	78	Lapityu(Bozalan)
251	Meryem Ziya	65	Kalavason
254	Bilâl Tunçsezen	80	Dohni (Taşkent)
255	Zekâi Taşkentli	66	" "
256	Binnaz İrfan	62	İstinco(Tabanlı)
257	Fatma Direkoğlu	60	Vreçça
	Direk Bayram Direkoğlu	70	"
258	Kadriye Mustafa	80	İstavrogonno(Susuz'da ikamet)
259	Mürüde İbrahim	88	Beyköy
262	Melek Musa Olgü	82	Elye
263	Cezar Hasan Çiçek	60	Ay Yorgi(Kalkanlı)
	Nazlı Çiçek	50	" " "
265	Ayşe İbrahim Hammal	75	Tuzla-İskele
266	Fetine Ünbay	78(1910)	Yeroşibu (Finike'ye evli)
268	Vedat'ın Annesi	80	Singrasi(Sınırüstü)
270	Zekiy Zihni	74	Lefke
271	Adile Alparslan	60	Kasaba-Baf
273	Şifa Halil Onbaşı	74	Lefkoşa
275	Arif Karabenz	75	Kırını
276	Aydın Vefalı	50	Vuda(Limasol'fa evli)
277	Halide Kemal	65	Lefkoşa
278	Fatma Arşehit	52	Limasol-Lefkoşa
279	Salih Ozanalp	46(1942)	Stavrogonno(Aydoğan)
281	Hediye Hanım	65	Fota
	(Derleyen:Fiğen Caner)	22	Lefkoşa
282	Hayri Hoca	74	Vuda

Kıbrıs Meyhane Kültürü

★ Zekai ALTAN

İSLAM DİNİ, KIBRIS TÜRK TOPLUMU VE İÇKİ

Tarihsel gelişim içerisinde günümüze dek dini bir inanca sahip olan her insan topluluğu sahip olduğu dinin getirmiş olduğu kurallara genelde uymuştur ve saygı göstermiştir.

Hristiyanlık dini şarabı "İsa'nın kanı" olarak kabul edip şarabı da kutsal bir içki olarak benimserken, İslam dininde Müslümanların kutsal kitabı Kuran-ı Kerim

in Maide süresi "şüphesiz ki sizi sarhoş eden, size şekil veren her madde sizin için mutlak haramdır ve bunlar şeytanın pisliklerindedir. Siz bunlardan mutlaka sakınınız" diyor. Diğer başka bir ayette ise "Siz sarhoş olduğunuz vakitte kattiyen namaz kılmaya yaklaşmayın. Namaz kılmak bir kişi mutlaka içki içmemesi gerekir veya içki içen bir kişinin o içkili haliyle namaza yaklaşmaması gerekir" diyor.

Bu denli açık ve anlatılabilir bir dille ortaya konan İslam'ın içkiye ve sarhoşluğuna yönelik tutumu karşısında Müslüman topluluklar her zaman içkiyi ve içki içilen yerleri yadırgamışlar, kendi içlerinden soyutlamışlardır. Daha çok

* Otam Mezunları Birliği Başkanı olup "Kıbrıs Meyhane Kültürü" konulu bu bildiriyi Halk Sanatları Derneğinin düzenlediği "6. Halkbilimi Sempozyumu"na sunmuştur.

Teoloji ile uğraşanlar; içki içenler ile meyhane çalışanlara karşı her zaman tavır almışlardır. Önceleri bu yerler ahlak dışı bir yer olarak kabul edilirdi. Özellikle meyhaneye giden, meyhaneci vasfını almış olan kişiler halk nazarında çok kötü bir ortam içerisinde değerlendirilir, mütalaa edilirdi. Hatta onlara kız verilmezdi, itimat edilmezdi, onlara şahitlik yapmaya kimse gitmezdi. Onların yanında bulunmaktan kaçınılır ve onlarla arkadaşlık kurulmazdı.

İslam dininin bu konu ile ilgili kurduğu baskı kendini toplum içerisinde bu şekilde ortaya çıkarıyordu. Adada müslüman bir topluluk olan Kıbrıs Türk Toplumunu İslamın ortaya koyduğu kurallara Teoloji ile uğraşanlar dışında genelde uyulmamıştır. Fakat saygı gösterilmiştir.

Ada halkının kozmopolit bir yapıya sahip olması, üretim ilişkilerinin ortak yapılması, ülke ekonomisinin tarıma dayalı bir coğrafi yapıya sahip olması ada kültürünü önemli derecede etkilemiştir.

1896-1946 yılları arasında Kıbrıs'ın ekonomik yapısında bağıcılığın üst sıralarda yer aldığını görürüz. Bağıcılıktan çeşitli maddeler üretilirken bunlar içerisinde birçok alkollü içkinin de üretildiği gözlenmektedir. İşte böyle bir ortamda yaşayan halkın

İslami kurallara ne denli bağlı kalacağını ortaya koyuyor.

Adada yaşayan insanlar çeşitli kültürel etkileşimi ve biçimlenişi ile adaya özgü bir "Ada Kültürü" yaratmışlardır. Bu kültürün oluşmasında önemli derecede etken olan ortak yaşam biçimi Küçük Kaymaklı Remzi Salahi'nin "Dinimiz gabul eder edmez işde yer içerdik" sözüne Mustafa Dayının "Urum Türk herkes yer içerdi" sözleri en somut örneklerdir.

KIBRIS'TA MEYHANECİLİĞE BİR BAKIŞ

Mey; Dilber, sevgili, mayen-i üstün (delilik mayası), gevher-i can (canın cevheri), deva (ilaç) yerinde kullanılır bir tabidir. Hatta daha umumi bir tabirle, her türlü deva bulunan bir şeydir. Mey Farsçada şarap, umumiyetle içki demektir. HANE ise ev anlamındadır.

Günümüzde Bar olarak bildiğimiz yerler önce-ri içki içilen yer anlamına gelen "MEYHANE" olarak bilinirdi.

Kıbrıs'ta meyhanecilik çok eskiye dayanmaktadır. Lüzinyan ve Venedik dönemine kadar uzanan meyhanecilik olayı 1571 yılında Osmanlı İmparatorluğunun adaya gelmesiyle beraberinde getirdiği İslami kurallarla meyhanecilik olayında bir duraklama baş gösteriyordu. 1571 döneminde Türkiye'den

Kıbrıs'a gönderilen halkın mesleklerine ilişkin padişah fermanında meyhanecilik mesleğine rastlanmamaktadır.

Meyhanecilik mesleğine yönelik bulabildiğim en eski belge 1885 yılını içeriyor. Bu tarihte meyhaneciliğin bir meslek olarak yapıldığını görüyoruz. Tarihten de anlaşılacağı gibi 1885 yılına ait belgeler Kıbrıs'ın İngiliz sömürge- sine geçtiği dönemin hemen sonrasını göstermektedir. Aşağıda verilen eski Türkçeden yeni türkçeye (harflerle) çevrilen belgelerin orijinalleri Milli Aşvır Araştırma Merkezi amiri Sn. Mustafa Haşım Altan tarafından ortaya çıkarılmıştır. Bu belgeler o dönem meyhane kültürünü örneklemesi bakımından çok önemlidir.

BELGE:1

Girne kasabasının Varoşa mahallesinde gazinolar yanında Belediye Çeşmesinin önünde bulunan evlekler içindeki künk her vakit kapatılmakta ve oradan ceyyan eden su mahalle yollarının içine akıp çirkep olmakta ve taciz etmekte olduğundan mezkur künkün bütün ihracıyla mezkur evleğin tamiri ve mezkur çeşmenin altından akan murdar suların evleğin içindeki aktarılmasına ve Osman Onbaşı'nın dükkanının önünde yol içinde açılan kuyu ağzının kapatılması ve gerek mezkur su evleğinin ve gerek mezkur

kuyunun masrafının Belediye sandığından i'tasına ekseriyet-i aray ile karar verildi.

26 Teşrinî Sani 85

Reis-i Belediye-i Girne
Hacı Mustafa Hulusi
Aza: İbrahim Hüseyin
Hasan Salih Çavuş
Muhammed

BELGE; 2

Girne'li Banayı Kostanti'nin meyhane küşadı için talep eylediği ruhsat hakkında verdiği istidaya verilen şerhtir. Derun-i istidada talep olunan ruhsatın bir güne mahzuru olmadığı beyan olunur, ol babda.

29 Teşrin evvel 85

Reis-i Belediye
Hacı Mustafa Hulusi
Aza: S. Dimitriadis
D.A. Mihailaki
Hasan Salih Çavuş
İbrahim Hüseyin

1920-1960 DÖNEMİ

MEYHANELER

1920-1960 yıllarını kapsayan dönem içerisinde Kıbrıs'ta etkinliğini göstermiş olup gizemli havasını ve kuramını yitirmiş Kıbrıs meyhanelerinin genel durumundan kesitler vermeye çalışacağız.

Eskiden meyhaneler giriş kapısında içki rekamları, meyhanenin ismini gösteren tabella, musluklu bir fiçı ile belli oluyordu. Birçok kişinin de belirttiği gibi meyhaneler islam dinince kutsal sayılan yerlerden yaklaşık 100

metre kadar ötesinde bulunuyordu. Genelde köşe, kenar yerlerde kurulan meyhanelere girildiği zaman hemen önümüzde tahtadan veya ayakları demir üstü teneke masalar, etrafında ahşap Kıbrıs'a özgü hasır sandalyeleri bulunan salon geliyordu.

Bazı masaların üzerinde örtü vardı. Örtüler genellikle rum meyhanelerinde bulunurdu. Genellikle mavi beyaz satranç desenliydi. O dönemde bu tip satranç desenli örtülere "altı telli" denirdi. Altı telliler el tezgahlarında dokunup Cuma pazarlarında (20 arşın) toprakla satılırdı. Altı telli küçük satranç desenli olanlara denirdi. Bunlar temizlik işlerinde kullanılırdı. Masalara ise 2 cm büyüklüğünde satrançlı olanlar konurdu.

Masaların üzerinde genelde hiçbirşey bulunmazdı. Masaların arka kısmında hasırdan taburelerin yer aldığı "BANGO" bulunurdu. Burası bango başı içenler içindi. Bango üzerinde ufak çay fincanı tabacıkların içerisinde sürekli olarak kuru meze bulunurdu. Tabakların içinde guru pakla, basadembo (gavrumuş gaba çekirdeği), leblebi ve badem doluydu.

Bangonun arkasında gonyak, şarap fiçileri, varilleri ve içki şişeleri vardı. Variller ve fiçilerin üzerine gonyag ve şarapları simgeleyen isim ve amblemleri gözüktüyordu. Fiçı ve variller muslukluuydu. Meyhaneler sürekli te-

miz giyimliydi. Servis için omuzlarında veya bellerinde peşkir vardı. Peşkir ile masaların üzeri ve bardakları siliyorlardı. Peşkiri daima omuzunda gezdiren meyhaneci için Göçmenköy'lü kasap Mustafa Kermeoğlu "Ama biri var ama biri yok masaları gezer ve silerlerdi" demektedir.

Meyhaneler yazın sabah 10'dan akşam saat 12'ye kadar açık kalıyordu. Gündüzleri meyhanelerin görüldüğü rağbeti Mehmet Bardak: "Gündüzleri meyhaneler gaynadır" şeklinde ifade ediyor. Meyhaneler (1940'lardan) normal kapanış saatinden sonra da açık kalacaksa hükümete saat başı 2 şilin ceza ödemek suretiyle açık tutuluyordu. İzin alınmadan açık kalan meyhaneler polis tarafından mahkemeye sevk edilip mahkemeye cezalandırılıyorlardı.

Meyhanelere genelde iki tip insan giderdi.

1. Akşamcılar: Her akşam meyhaneye gidip içki içenlere denirdi. Çok içki içenlere "Bekri" (PEKRI) de denildiği gibi akşamcılara ayrıca "Daimici" veya "müdevim" de denirdi. Kıbrıs'ta birinin fazla içki içmesi hallerinde "Sen pekri Mustafa'ya da geçtin" diye takılmak adettendi. Akşamcılar genelde kasapsallak olan kesimdi.

2. Diğerleri: Meyhaneye hafta sonları veya arada bir gidenlerdi. Mehmet Bardak, Mustafa Kermeoğlu ve Mustafa Tunay gi-

bi eski meyhaneci veya meyhane çalıştırıcılarından elde ettiğim bilgiye göre, Kıbrıs'ta Haremlik Gademlik olarak adlandırılan bir meyhane türü de mevcuttu. Bu meyhanelerin diğer meyhanelerden farkı, meyhanenin arka kısmında ayrı binada özel odaları olmasıydı. Bu odalarda kadın ve erkekler özel olarak eğleniyorlardı.

Evlü veya bekar kadınların aşık oldukları, sevdikleri ve diğer bir anlamda "Dostları" ile kaçamak yaparak beraber olmalarını sağlayan yerlerdi. Genelev kadınlarının da bu yerlere gittiklerini öğreniyoruz. Bu odalarda beraber oluyorlardı. Meyhaneciler onlara servis yapardı. Meyhanecilerin ağzı çok sıkı idi. Çünkü bu işden para kazanıyorlardı. Bu tip meyhaneler rumlarda çoktu. Türklere ise bu tip meyhaneleri çalıştıranların bulunduğu söylenmektedir.

MEYHANE İSİMLERİ VE ETKİLEŞİMLERİ

Kıbrıs'ta meyhaneler genelinde meyhane çalıştıranlarının ismi ile anılırdı.

Bunlara örnekler verecek olursak "Hammalın Meyhane", "Sağırın Meyhane", "Cikkonun Meyhane", "Aylakcının Meyhane" ve "Aşgın Meyhane" gibi...

Fakat zamanla bazı meyhaneler gerek siyasal, sosyal, gerekse teknolojik gelişmelerden etkilenerek çeşitli isimler almışlardır. Bunları şöyle örneklebiliriz.

1. Aynikola'da 32 sene meyhanecilik yapan Mustafa Caymaz Dayı yıllardan sonra meyhanesine "NAYLON BAR" adını nasıl verdiğini kendi anlatımıyla şöyle izah ediyor. "Ewel naylon bar olmadığı için adımla söylenirdi. 58'lerde naylon çıkınca herkes naylon derdi. Arkadaş da bana biz de golyum naylon bar be dedi. Kadınlar da hep naylon geyer biz da öyle goylum dedik ve goyduk"

2. 1959-1960 yıllarında Kıbrıs sorunuyla ilgili başlayan Zürih görüşmeleri sırasında Küçük Kaymaklı Salahi Arif Bey de meyhanesine Zürih adını vermiştir.

3. 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin anayasası yapıldığında yakın bir geçmişe kadar bildiğimiz "Anayasa Restorant" ismini Kıbrıs Cumhuriyeti anayasasından almıştır. Önceleri "Anayasa Meyhanesi" adıyla bilinen bu yer, sonradan işleyişini değiştirerek "Anayasa Restaurant" olmuştur.

MEYHANELERDE SUNULAN MEZELER

Kıbrıs'ta meyhaneler genelde 3 tip meze verirdi. Bu mezeler sırasıyla GURU MEZELER, NORMAL GONYAK MEZELERİ ve EXTRA MEZELER'dir. Bu mezelerin tümünü veren meyhaneler azdı. Yalnızca guru meze veren meyhaneler varken hem guru meze hem de normal meze verenler de vardı.

GURU (KURU) MEZELER

Guru meze veren meyhaneler genelde rum meyhaneleri idi. Daha çok bango başı olarak içki içenlere verildi. Bango başı, meyhanelerde bango olarak bilinen uzun ve yüksek masalarda içenlere denir. Ücretsiz olarak sunulan guru mezeler, bodiriyle ayaküstü veya kısa süreli içenlere sunulan mezelerdi. Guru mezeler bangolar üzerinde ufak çay tabakları içerisinde sürekli dolu olarak bulunuyordu. Eğer bangoda 6 kişi içki içiyorsa hepsi de guru mezelerden alıyordu. "Guru yemiş" olarak da adlandırılan guru mezeler her gonyakla içilirdi. Guru mezeler duzlu leblebi, basedembo (Kavrulmuş gabak çekirdeği), fıstık kavrulmuş, gabuklu fıstık, çitlemit (çitlembig), kuru üzüm, badem (Padem), ceviz, sucuk, köfter, samarella (1), guru incir, cevizli guru incir (2), bademli guru incir gibi yiyecek maddeleri girmekteydi.

(1) Eskiden etlerin uzun süre muhafazası için yapılırken şimdilerde ise iyi bir içki mezesi olarak bilinmektedir.

(2) guru incir içerisine ceviz koyarak meze olarak yenildiği gibi yemiş olarak da yenirdi. Yine guru incir içine badem konduğu da olurdu. Zivaniya gibi alkol derecesi yüksek içkilerle yenirdi.

NORMAL GONYAK MEZELERİ

Her ne kadar da meyhanecilik Rumlardan Türk, lere geçtiği bilinse de Türk meyhanelerinde de zengin mezelerin olduğu söylenmektedir. Meyhanelerde masada oturarak içki içildiği zaman daha uzun süreli oturulacağından masaya içkiler önge veya okka ölçüsüyle gelirdi. Ve gonyak mezesi de içilecek miktara göre ücretsiz olarak getirilirdi. Yarım okkalık gonyanın mezesi full meze idi. Öngelik gonyanın ise full mezenin yarısı idi. Bodiri usulü gonyanın ise yukarda bahsettiğim gibi daha az veya guru meze idi. Full mezeye 20-22 çeşit meze giriyordu. Gonyakla içilen mezelerden extra para alınmazdı. Bunlar gonyanın mezesi olarak biliniyordu. Gonyak mezelerini şöyle sıralayabiliriz: Tahin, tahınlı balık, cacık (mevsime göre), yoğurt, gulumbra, marul, kereviz veya kereviz kökü, salatalık, domates, sarma lahanası, çakızdeze, turp, bıkla, nor, hellim veya hellim kebabı, pancar gaynanmış, etli köftecik, zeytin, saura mezesi, çeşitli bitkisel turşular. (Mevsimlik olan sebzeler mevsimine göre verilirdi)

BAZI GONYAK MEZELERİ HAKKINDA KISA BİLGİLER

TAHİN:

İçki masalarının günümüzde de vazgeçilmez meze-

lerinden biri olma özelliğini halen korumaktadır. Halk arasında çeşitli isimlerle söylenmektedir. Bu isimler sırasıyla "Eşsek Tepsin", "Ekşi Sıksın", "Tahin" ve "Eşsek si-sin" şeklinde söyleniyor. Burda "Eşsek si-sin" tabirini halk arasında söylencesiyle or, taya çıkışını Mustafa Caymaz Dayı kendi anlatımıyla şöyle açıklıyor. (Eski zaman meyhanecisi yorgunumuştur da böyle çalışırken arkadaşı geçerken "ma oğraşın olan" demiş. "gel" demiş falan, "ey yahu" demiş "nedir ki yapan eşsek sıksın" demiş. Ve o günden o isim galmış)

Meyhane usulü tahinin yapılması için önce 3-5 dış sarmısak tabak içerisinde ezilir. Ondan sonra 1 bardak suya 1 bardak tahin dökülüp karıştırılır. Önce ekşi (bir bardak) sonra su (bir bardak) eklenerek hepsi birden karıştırılır. Yeterince karıştırılınca ve tahin normale gelmeye başladığında daha süratli bir tempo ile karıştırılmaya başlanır. O zaman tahin da bir açılma olur. Beyaz bir renge gelince tahin olmuş sayılır. Tahin olduktan sonra tuzu ve maydanozu da kıyılmış olarak eklenip süsü de verilmiş olur. Bazen tahin yapıldıktan sonra tahin kokusunun alınması (çekilmesi) için, içine peksemet üfelenirdi.

TAHİNLİ BALIK

Tanımlı yapılan "Ekşi

Sıksın"ın içine haşlanmış balıklar tiftiklenir. Bunlar iyice karıştırıldıktan sonra içki masasına meze olarak servis yapılır.

SAURA MEZESİ

Genellikle ince barbuncuk balığı ile yapılır. Balıklar temizlenip yıkandıktan sonra bir tabak içerisinde kafesi andırarak bir şekilde aşağıdan yukarıya doğru dizilir. Kızartmadan sonra yağın içerisinde balığın belendiği (batırıldığı) undan bir kaşık un alınıp yağa konur. İçerisine Lazmari otu ve 1/2 okkalık sirke dökülür. Ayrıca ezilmemiş sarmısak da ilave edilir. Tüm bunlar birlikte karıştırılır ve kaynamaya bırakılır. İyice kaynadıktan sonra mahallebi şeklini gelince ateş söndürülür. Hafif gevşek olur. Ondan sonra tabakta dizilmiş olan balıkların üzerine dökülür ve 24 saat bekletilir. Bekletme süresi ne kadar uzun olursa lezzeti de o kadar çok artar. Bunlar daha çok ikişer adet olarak ücretsiz verilirdi. Yiyen parmaklarını yerd. Sirkeli ve sarmısaklı mezeler viskiyle içilmediğinden bu meze gonyak, tek yıldız gibi içkilerle içilirdi.

PANCAR GAYNANMIŞ

Pancar gaynatılınca dilim dilim (halka şeklinde) kesilerek servis edilirdi. Bazen bu pancara sarmısak ve sirke de ilave edilirdi.

CACIK (TALATUR)

Rumların Talatur dedikleri bu mezeye Türkler Cacık der. Ancak bu meze hep Talatur olarak bilinmekte olduğu öğrenilmektedir.

EXTRA MEZELER

Guru mezeler ile Gonyag mezeleri dışında bir de extra meze olarak yenen yiyecekler vardı. Bunlar daha çok siparişler üzerine fazladan bedelleri ödenerek alınır. Akşamcılar olarak anılan kişiler meyhaneye devamlı gittiklerinden extra meze olarak aşağıda sıralanan mezelerin bir kısmını beraberlerinde götürüp meyhanede hazırlayıp yerlerdi. Göçmenköylü Kasap Mustafa Kermeoğlu "Kikkonun Meyhaneye rumlardan ziyade biz giderdik. Etimizi götürürdük. Ateşimizi yakıp kebabımızı yapardık" diyor.

Extra mezeleri şöyle sıralayabiliriz: Bulli gaynarmış, Büryan, Fırın kebabı, Hırsız kebabı (glefديو), Kuşbaşı, Şiş kebabı, Şeftali kebabı, Paça kebabı, sütlük, salyangoz, kokoreç, taze balık barbun, güvercin, palaz (güvercin yavrusu), domuz eti, rossi balık kellesiz (başsız balık), buzlu balık bakkalya, renga, kayseri pastırması (but pastırması), Ahtapot ızgarası, Ahtapot pastırması, hellimli kekkik ızgarası (kebabı), salyangoz çorbası, tava fırında, kellecik, çeşitli hayvansal turşular (cikla,

keklik, tavşan, ahtapot, sipya, karides, amberibulya-pulya turşuları)

EXTRA MEZELER
HAKKINDA KISA BİLGİLER

SALYANGOZ (GARAVOLLI)

Adamızın özellikle Karpaz bölgesinde bol miktarda bulunan Salyangoz veya diğer bir adıyla GARAVOLLI Rumlar ve Türkler tarafından yenen bir yiyecektir. Salyangozun haşlanmış, yağda kızartması yapılırken bir de çorbası yapılıyordu. Rum meyhanelerinde çok yaygın olan Salyangoz Türk meyhanelerinde satıldığına veya yapıldığına şimdilik rastlayamadım. Salyangoz Türk meyhanelerinde satılmazken, birçok Kıbrıs'lı Türk'ün salyangozu gerek evinde gerekse rum meyhanelerinde meze veya yemek olarak yediğini öğreniyoruz.

Salyangoz, rumca STERGO denen (sek) siyah ve diğer şaraplarla da yenen bir mezeydi. Diğer içkilerle de istenildiğinde yenilirdi.

KOKOREÇ

İstanbul'da yaygın olarak yapılıp yenmekte olan kokoreç Kıbrıs'ta rum meyhanelerinde yapılmaktaydı. Türk meyhanelerinde yapılmazdı. Özellikle bazı kasapların gittikleri meyhaneye malzemelerini beraberlerinde götürüp kendilerinin kokoreç yaptığını

öğreniyoruz. Genelde "Hamalın Mustafa'nın Meyhanesi"nde yapılıyordu.

KAYSERİ PASTIRMASI
(BUT PASTIRMASI)

Bilindiği gibi isminden de anlaşılacağı gibi Türkiye'nin Kayseri şehrinde yapılıp üretilen meşhur bir pastırmadır. Türkiye'ye özgü bir pastırma olmasına rağmen Kıbrıs'ta Ermeniler tarafından yapılıp satılıyordu. Leymosunda Ermeniler tarafından dana etinden yapılıyordu. Rum meyhanelerinde devamlı bulunurken "Kayseri Pastırması" adı da söylenirdi. Kayseri pastırmasının Türk meyhaneleri içerisinde Anayasa restoranına satıldığını öğreniyoruz.

AHTABOT PASTIRMASI

Eski bir meyhane mezesisdir. Kışın yapılmayıp kışın yenen bir mezedir. Kışın kurutulması için yerince güneş olmağından yazın yapılmaktaydı.

Yapılışı: Büyük ahtabotları iyice dövülüp temizlendikten sonra kolları gamışa gerilirdi. Bu vaziyette güneşte iyice kurutulur. Terlememesine dikkat edilir. Daha sonra ufak ufak kesilip kavanozlara konur. Büyük kavanozlara bütün olarak da konabilir. Herhangi bir içkiyle yenebilen ahtabot pastırması arzu edildiğinde kömür üzerinde veya şişte ızgara kebab edilerek de yenirdi.

MEZELERİN SUNUŞ YÖNTEMLERİ

Guru mezelerin ufak çay fincan tabacıkları içerisinde sunulduğundan daha önce bahsetmişim. Gonyag mezesi olarak isimlendirilen mezeler masaya ufak tabacıklarla tepsiler içerisinde getiriliyordu. Çatal ve bıçak mezelerle beraber geliyordu. Önce içki sonra mezeler getirilirdi.

Salyangoz mezesi sunulurken yanında yağ ve sirkesi ayrı tabak içerisinde, salyangozları da ayrı tabakta getirilirdi. Salyangozun altı masaya veya çattalla vurulmak suretiyle hafifce çatlatılırdı. Ondan sonra yağ ve sirkeli tabağa batırılarak içerisine az miktarda yağ ve sirke alınarak ağızla çekilip yenirdi. Yağ ve sirke lezzet verirken salyangozun kabuğundan kolay çıkmasını da sağlıyordu. Kavrulmuş salyangozların servisinde içine yağ, sirke, goyandro tohumu, bütün sarımsak ve kabuklu limon (ekşi) konurdu.

TURŞULAR HAKKINDA KISA BİLGİLER

Ülkemizde yapılan turşular HAYVANSAL TURŞULAR ve BİTKİSEL TURŞULAR olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Ülkemizde turşu yapma işlemine "Turşu Kurmak" denilmektedir. Ki bu deyim ülke genelinde bir bütünlük arz etmektedir. Bir bağ ülkesi olma-

mız nedeniyle turşularımız genellikle sirkeden yapılmaktadır. Ancak çakızdeze ile golimbadez turşuları tuzlu su ile yapılmaktadır.

Türkiye'de kurulan turşular ağzı lehimli tenekelelerde muhafaza edilmesine karşın, eskiden Kıbrıs'ta kurulan turşular cam kavanozlar ile içi sızdırmazlıkta muhafaza edilmekteydi.

MEYHANELERDE SUNULAN ALKOLLÜ İÇKİLER

Meyhanelerde satılan gonyak tipi içkiler genellikle rumlar tarafından üretiliyordu. Kaçak içkinin olmadığı dönemlerde meyhanelerde her türlü içkiyi bulmak mümkündü (Türk köylerinde de bağcılık olduğundan zivaniya ve şarap Türkler tarafından az oranda üretilirdi) Daha sonra zivaniyanın saf alkollü bir içki olması nedeniyle zivaniyanın meyhanelerde satışı hükümet tarafından yasaklanmıştı. Ancak yine de köfter, sucuk ile zivaniya içenler vardı. İçkiler kapalı ve açık olarak satılırdı.

Eskiden içilmekte olan içkilerin keskinliği ve ada halkının içkiye karşı olan düşkünlüğünü Mehmet Bardak şu anlatımıyla örneklemektedir: "iki gardaşlar elma gonyacı yaparlardı. İki dane içim Papadopulos sinemasına dört dane gördüm."

Meyhanelerde içilen alkollü içkileri şöyle sıra-

layabiliriz: Zivaniya (Üzümden veya incirden), elma gonyacı, ayva gonyacı, bir (tek) yıldızlı, iki yıldızlı, üç yıldızlı, dört yıldızlı, gapsula şişe gonyacı, sterigo (beyaz şarap), açık şarap, gumandarga (tatlı şarap), Hacibavlonun beyaz gonyacı (kapaklı), otuzbir (kapaklı gonyak), V.S.O.P, Likör (ligör), Suprim gonyak, Keo (geo), beyaz şarap, Vermut (armut şeftali), bira, mastika beyaz gonyacı, Önder-Hayat içkileri.

Bazı içkiler hakkında kısa bilgiler

Zivaniya:

Üzümden yapıldığı gibi incirden de yapılmaktadır. Akıncılar köyünde (Luricina) günümüzde de üretilmektedir. Yaygın bir üretim bölgesi de Mehmetçik'tir (Galatya).

Türk içkileri

Kapalı şişeler içerisinde 1956'lı yıllarda ÖNDER ve HAYAT ismi ile Türkler tarafından üretilen ilk içkiler benim saptayabildiklerimdir. Bu içkilerin niteliği gonyaklı.

Bira

Bira 1930'larda Avrupa'dan Kıbrıs'a gelmişti. Kıbrıs'a gelen bira TENNIS adı ile tenekele içerisinde Almanya'dan geliyordu. Kıbrıs'ta 1938'lerde üretilmeye başlandı.

Masika

Bir tür beyaz gonyaktı. Sakızdan yapılırdı.

İÇKİLERİN SUNUŞ YÖNTEMLERİ

İçkiler kapalı ve açık olarak sunuluyordu. Kapalı olanlar şişelerde fabrika tarafından üretiliyordu. Açıklar ise yine fabrika tarafından üretilip fiçı ile varillerde satılırdı. Bu içkiler şişelerde, bodirilerde ve bardaklarda servis yapılıyordu.

İÇKİ ÖLÇEKLERİ

İçki ölçekleri 1 önge, 1/2 okka, bir okka, binlik şişe, daha büyük dabacana (laminzana), fiçı ve varillerdi. İçkilerin satışları ise belediyelerce belirlenen ölçekli kaplarla yapılırdı. Bu kaplar 1 önge, 1/2 okka ve 1 okka olmak üzere üç tipte idiler. Bu kaplar tenekecikler tarafından yapıp belediyelerce mühürlenirdi. Tenekeciler Belediyecilerden izin alıp bu kapları yapar ve belediyenin de mühürü üzerine vurulurdu.

Şaraplar ise deriden yapılmış okkalık tulumlar içerisinde muhafaza edilerek meyhanecilere getirilip satılıyordu.

Diğer bir ölçek ise ellilik olarak biliniyordu. Ellilik normal bir kadehten bir parmak aşağıya olan miktardı. Meyhanelerde bir ellilik denildiğinde, mey-

haneci bu kadehle birlikte bir de bodiri getiriyordu. Böylece kadehten bodiriye dökülüp içiliyordu. Ayrıca bodiri usulü de ölçek yerine geçiyordu. Meyhaneciye "3 bodiri veya 5 bodiri" şeklinde siparişler verilmekteydi. Bu tür siparişlerde kaç tane bodiri söylenmişse o kadar bodiri dolu olarak masaya getirilirdi.

1940'lı yıllarda 2. Dünya savaşı döneminde adada başgösteren bardak kıtlığında meyhaneciler ilginç bir yöntemle bardak yapıyorlardı. Bu yöntemde göre, bardak olmaya müsait siyah şişeler bulunurdu. Bu şişenin içine bardak boyu kadar yağ veya araba yağı doldurulurdu. (Ölçeği tutturabilmek için önce yağ, normal bir bardağa doldurulur ve ondan sonra şişenin içine dökülürdü) Diğer taraftan bir şiş veya demir parçası iyice kızdırılarak şişe içindeki yağa sokulurdu. O anda kızgın şişedeki içindeki yağ ilk temas ettiği yerden şişe ikiye ayrılırdı. Böylece şişenin alt kısmı bardak olarak ortaya çıkımsız olurdu. Bardak olarak ortaya çıkan kısımda hiçbir iz kalmazdı.

MEYHANELERDE YAPILAN ÖDEME VE VERESİYE YÖNTEMLERİ

Meyhanelerde ödemeler PEŞİN, GÜNBOYU İÇERİSİNDE ve VERESİYE olmak üzere üç şekilde yapı-

lıyordu. Peşin ödeme, içkisini içen hemen parasını ödüyordu. Günboyu içerisinde ödeme; meyhaneye yakın bir yerde çalışanlar iş arası meyhaneye gidip 3-5 bodiri içer ve para ödmeden ayrılırdı. Akşam üzeri iş bitimi tekrar meyhaneye gidip iş yorgunluğunu üzerinden atmak için 3-5 bodiri daha içtikten sonra meyhaneciye "bugün öğle 3 bodiri 5 de şimdi işdim eder 8 bodiri" şeklinde söyleyerek ödemesini yapıp evine giderdi.

Veresiye ödemeler aydan aya veya seneden seneye ödeme şeklinde yapılıyordu. Aydan aya ödeme yapanlar genellikle aylıklıydılar. Seneden seneye veresiye, meyhaneciler veresiye içenlerin hesaplarını bango arkasındaki duvara veya kara tahtaya çizerek kaydederdiler. Bu çizgilerin kime ait olduğunu yalnızca meyhaneci biliyordu. Çizgilerin yanında herhangi bir isim yazılı değildi. Her çizgi bir ikiye ifade ediyordu. Genelde akşamcılarının içtikleri içkiler yazılırken bir akşam meyhaneye gidmeyen akşamcının hesabına meyhaneci bir çizgi daha çizerek "gelmedi geleydi" diyordu.

Aylakcının meyhanede ise içki servislerinde hesabın tutulması için ufak tahta parçaları (kare şeklinde) içki içen masalarda veya meyhanecinin yanın-

da bulunuyordu. Her içki verildiğinde bu tahta üzerine bir çizgi çiziliyordu. Hesap ödeneceği zaman tahtada mevcut çizgilerin miktarına göre ödeme yapılırdı. Köylerden şehire şarap, zivaniya, üzüm ve benzeri yiyecek içecek maddeleri getirip satan kişiler meyhanelerde yaptıkları harcamaları bir sonraki yıl ödüyorlardı.

MEYHANELERDE SÖZLÜ EDEBİYAT

Mustafa Gökçeoğlu'nun hazırlamış olduğu basılmamış "Hikmet Arif Mapolar kendini anlatıyor" adlı yapıtındaki meyhane ile ilgili şu şüire ne de, meli:

"1939 yılında işden sonra bir akşam Andonakis adlı Rumun barına arkadaşlarla gittik. Çok güzel mezeler ve servisi vardı. Birkaç tane içtikten sonra:

Ah vre Andonaki
Yiro agoma ena bodırağı
Gözlerin deniz, ufkun deniz
Biz deniz
Denizde de içilir mi?
Balıkla içilir vre Andonağı
Yiro agoma ena bodırağı

-Gönyeli'de çiftçiler "Yağmur yağarsa sevinçten, yağmur yağmazsa üzütünden içerdi.
-Getir bir gonyak, mezesi bol olsun
-Bir tek kafaya atayım.
-İç evet iç de neşeni, neşemizi bulalım

-Dök de isterse lambasuyu olsun
-Mustafa Gökçeoğlu'nun basılmış "Tezler ve Sözler" adlı yapıtındaki şu manileri okurken sarhoş olunmaz mı?

Badadezin tanesi
Güzel olur mezesi
Benim bir yarım var
Gibrısın kepezesi

Şarab içtim gabaktan
Sarhoş oldum sabahdan
Eyildim bir öpeyim
O kırmızı yanaktan

Sn. Harid Fedai'nin çeviri destanını yaptığı "Halid Arabın Destanı"nda örneklere çalıacağına aşağıdaki mısralar, Kıbrıs'ta meyhaneçilik, içki ve kebabçılık olayını, meyhaneçi vasfını almış olanların toplum içerisindeki yerlerini somutlaştırmaktadır.

Halid Arab dediğimiz birkişi
Kebabçılık, cambazlık işi
Kendi beyaz değil esmerdi
Sağ tarafta vardı bir altın dişi

Meyhaneye daima gider atardı
Kendine laf söyleyene çatardı
Çok defalar sarhoş olduğunda
Gider polislerde yatardı

Üç dört gün uğraştı yeni
dükkanı süslesin
Paçacılık, kebabçılık işlesin
Biraz para kazanmak için
Çocuklarını beslesin

Polise gelirdi hemen kanaat
Etse idi en ufak bir kabahat
Yetiştirdi adı edepsiz söylendi
Asla durmazdı rahat

Akşam olsun iki tekci atayım
Gülsüm'ün kapusuna çatayım
Eğer beni kabul etmez olursa
Kafasını gövdesinden ayırayım

KAYNAK KİŞİLER

Altan, Mustafa H: Millî Arşiv ve araştırma merkezî amiri.

Bardak, Mehmet: Meyhaneçilik yaptı 64 yaşındadır.

Çaymaz, Mustafa: 1932 yılından itibaren 32 yıl meyhaneçilik yaptı. 72 yaşındadır.

Gökçeoğlu, Mustafa: Kıbrıs'ta önde gelen araştırmacı ve BykG yazarlarındandır. Gönyelide oturur.

Keremçoğlu, Mustafa: 1931 doğumludur. Mesleği kasaplıktır.

Mustafa, Tunay: Gönyelide oturmaktadır. Uzun süre mezeçilik yaptı.

Simitçioğlu, Remzi: 43 yaşındadır. Mesleği kasaplıktır.

Tural, Tahsin: 47 yaşındadır. Yenişehir posta şubesi amiridir.

KAYNAKÇA

Altan, Zekai, Mutfak Ber sanatı derlemeleri.

Fedai, Harid, Halid arabın destanı.

Gökçeoğlu, Mustafa, Tezler ve sözler cilt.

Gökçeoğlu, Mustafa, Hikmet Afif Mapolcu kendini anlatıyor. (Basılmamıştır)

Kıbrıs'ta sosyal-ekonomik yapı, özgürlük yayınları.

Parker, Robin, Aphrodite's Realm Sayılı, Altay, Kıbrıs'ta cinayet kurbanı kadınlar.

Haberler

Etkinliklerimiz

Has-Der 6. Halkbilimi Sempozyumu yapıldı

Has-Der tarafından düzenlenen 6. Halkbilimi Sempozyumu 31 Ekim 1988 tarihinde Atatürk Kültür Merkezinde yapıldı. Sempozyum' konuşmacı olarak katılan Mustafa Gökçeoğlu, "Halk Edebiyatında İstihraç Şiirleri"; Ahmet An "Kıbrıs Rum Toplumunda Yortular"; Zekai Altan, "Kıbrıs Meyhane Kültürü"; Tuncer Bağışkan, "Karşılaştırma Yöntemiyle Kıbrıs'lı Türk ve Rumların Ortak İnanç ve Uygulamaları" konulu bildirimlerini sundular.

6. Halkbilimi sempozyumuna bildiri sunan araştırmacılarımız.

Hilmi VUDALI Derviş ÇOMUNOĞLU

Gösteri

4.11.1988 tarihinde Lefkoşa Mücahitler Sitesinde Kuzey Kıbrıs Kültür Derneğinin düzenlemiş olduğu SOSYAL DAYANIŞMA GECESİ, HAS-DER Halk dansları ekibiyle katılıp izleyenlere eğlenceli dakikalar yaşattı.

Eğitim Seminerlerine Devam Edildi

HAS-DER Eğitim Kolu tarafından düzenlenen eğitim seminerlerine 9.12.1988 tarihinde Dernek binasında devam edildi. Öskan Yıkıcı'nın Dernek üyelerine "Dünyada Müzik Farklılıkları ve Kıbrıs Halk Oyunları Müzikleri" üzerine verdiği seminer hayli ilgi gördü.

Yeni Yıl Eğlencesi

30.12.1988 tarihinde HAS-DER Sosyal İşler Kolunun organize ettiği yeni yıl eğlencesi gerçekleştirilmiştir. Tüm dernek elemanlarının katıldığı gecede eğlenceli dakikalar yaşanmıştır.

Eğitim Semineri Yapıldı

8.3.1989 tarihinde Derneğimizin Eğitim-Araştırma Kolu tarafından düzenlenen Eğitim Seminerini Dernek Başkanı Kani Kanol verdi. Has-Der'in çalışma anlayışı ve folklor görüşleri konusunda bir sohbet toplantısı şeklinde gerçekleşen etkinliğe çok sayıda üyemiz katıldı. Seminerler dizisine ileriki aylarda çeşitli konularda devam edilecektir.

2. Masal anlatma yarışmasının jüri üyeleri ile dereceye giren yarışmacı çocuklarımız.

Masal Anlatma Yarışması

19-20 Kasım 1988 tarihleri arasında HAS-DER tarafından 2. MASAL ANLATMA YARIŞMASI'nın ön elemesi yapıldı. İki kategoride gerçekleşen yarışmaya 133 çocuğumuz katıldı. Türkçeyi düzgün kullanma, kendine güven ve kaynaşmayı amaçlayan bu yarışma çocuklar tarafından büyük ilgiyle karşılanmıştır. Yarışma sonucunda finale 24 çocuğumuz katılma hakkı kazanmıştır.

3 Aralık 1988 tarihinde yapılan finale, 1. ve 2. sınıfı kapsayan 1. kategori ile 3,4,5'inci sınıfı kapsayan 2. kategoride 12 finalist yarıştı. 1. kategoride Algi Özbarçın, Ece Adal, Zehra Şimşek ile Sevda Acar; 2. kategoride ise Gözlem Özdeğirmenci, İzlem Özdeğirmenci, Özge Ekiner ve Pınar Ener en başarılı masalcılar olarak seçildiler.

HAS-DER Tanışma ve Müzik Dinletisi

Tüm üyelerin katılımı ile 12.2.1989 tarihinde Has-Der Sosyal İşler Kolu ile Müzik Kolu'nun düzenlediği ortak gecede eski üyeler ile derneğimize yeni katılan üyelerimiz tanıştı. Tanışmadan sonra müzik grubu yerel parçalarımızdan çalarak geceyi noktaladı.

Has-Der'in Türk Bankası'nın ödülünü aldığı törende oynanan bıçak oyunundan bir an.

(Haber 3. sayfada)

Has-Der'in Olağan Genel Kurulu Yapıldı

Halk Sanatları Derneği (HAS-DER), 1.1.1989 tarihinde HAS-DER Kültür Merkezinde (Ayluga Kilisesi) Olağan Genel Kurul toplantısını gerçekleştirdi. Olağan Genel Kurula katılan kalabalık kitle topluluğu, Yönetim, Denetleme ve Disiplin kurullarını seçmiştir.

Seçilen kurullar daha sonra kendi aralarında şu şekilde görev bölümü yapmışlardır.

YÖNETİM KURULU

Kani Kanol; Başkan (Kitaplık ve Arşiv Sorumlusu)
Mehmet Birinci; Sekreter
Tijen Cevat; Sayman (Sosyal İşler Sorumlusu)
Engin Anıl, Fatma Avni; Arşiv Derleme, Uygulama, araştırma ve Eğitim Sorumlusu
Ertan Osman; Basın-Yayın Kolu Sorumlusu
Ali Nebih; Tiyatro Kolu Sorumlusu
Hilmi Vudal; Üye Özlük İşler Sorumlusu
Hasan Abahorlu; Müzik Kolu Sorumlusu
Hasan Ekmekçi; Halk Oyunları Sorumlusu
Hasan Bulunç; Demirbaş Eşya Sorumlusu

DISİPLİN KURULU DENETLEME KURULU

İlker Özova; (Başkan) Hasan Bulunç (Başkan)
Fatma Güven; (Üye) Gül Öztekin; (Üye)
Hasan Ekmekçi; (Üye) Şenol Samer; (Üye)
Birgül Arkut; (Üye) Ulus Beledoğlu; (Üye)

Diğer Kültür – Sanat Etkinlikleri**Gençlik ve Folklor Şöleni Yapıldı**

24-25.2.1989 tarihlerinde Atatürk Kapalı Spor salonunda Gençlik ve Folklor Şöleni yapıldı.

Gençlik Dairesinin düzenlediği şölene çeşitli Halk Dansları Ekipleri katıldı.

Kıbrıs Festivali Hazıranda Yapılıyor

Bu yıl ilk kez düzenlenecek olan "Uluslararası Kıbrıs Festivali" Haziran ayında yapılacak. Sekiz gün devam edecek festival Kıbrıs Kültür ve Sanat Vakfı tarafından düzenleniyor.

Mustafa Gökçeoğlu Kitap Yayınladı

Öykü yazarı ve Halkbilimi araştırmacısı Mustafa Gökçeoğlu'nun "Tezler ve Sözler I" isimli yapıtı 1988 yılının Kasım ayında Gençlik Merkezi tarafından yayınlandı. 236 sayfalık kitap, Kıbrıs Halkbilim verilerine dayandırılarak kaleme alınmış. Kıbrıs insanının geçmiş kültür birikimi, düşünce yapısı, uygulama alanındaki yöntemler, kimlik arayışı, etkileşimle oluşan Kıbrıs Türk Kültürü, sözlü edebiyatımız, yapıtın özünü oluşturuyor. Derlenen Kıbrıs Halkbilimi verilerinin karşılaştırma yönüyle yorumlanması kitabı ayrı bir özellik kazandırmaktadır. Mustafa Gökçeoğlu ile Gençlik Merkezini içtenlikle kutlar, bu yöndeki özverili çalışmalarının devamını dileriz.

GÜSAD'in Kültür ve Sanat Gecesi Yapıldı

Güzelyurt Sanat Derneğinin (GÜSAD) Kültür ve Sanat gecesi Vatan Sinemasında gerçekleştirildi. Üç bölümden oluşan programın ilkinde GÜSAD çocuk korosu ile orkestrası yerel ezgilerimizden bir demet sundular. GÜSAD çocuk ekibi halk danslarımızdan örnekler sunarak ilk bölümü kapattılar.

İkinci bölümde ise "Nikahda Keramet Var" adlı oyunu sergiledikten sonra son bölümde "büyükler halk dansları ekipleri" Halk Danslarından örnekler sunarak geceyi renkli bir şekilde kapattılar.

**Bu sayının çıkmasında
katkıda bulunan
aşağıdaki kuruluřlara
teřekkür ederiz**

**Top Shop
Birinci Ticaret Sti.
Repa Ltd.
Anıl Spor
İnce Elektronik
M.Damdelen Ltd.
İnce Gümrükleme
Iřıl Reklâm**

